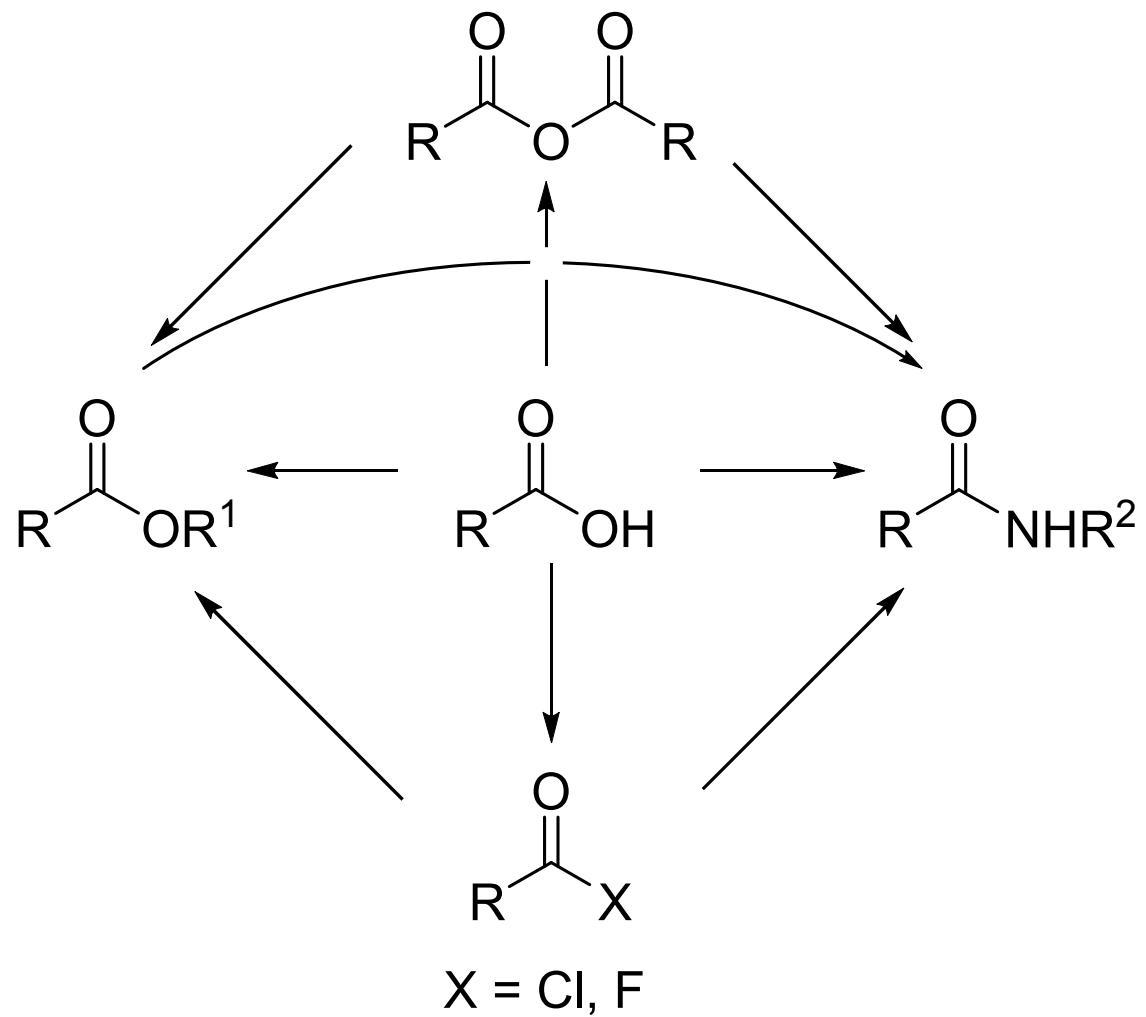
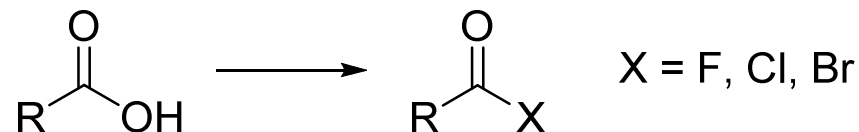

Derivati karboksilnih kiselina

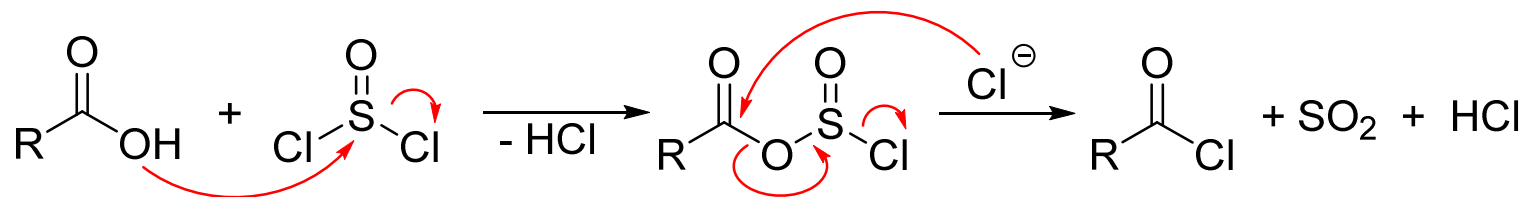

Derivati karboksilnih kiselina

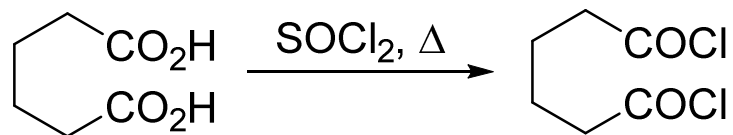
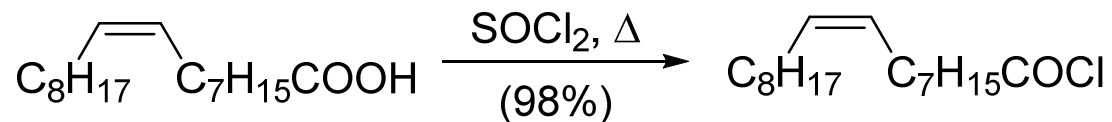
1. Dobijanje acil-halogenida

1.1. Dobijanje acil-hlorida pomoću tionil-hlorida

Reakcija se obično izvodi u inertnom rastvaraču, ili se kao rastvarač koristi višak SOCl_2 . Zagrevanjem reakcione smese ubrzava se uklanjanje gasovitih nusproizvoda (SO_2 i HCl).

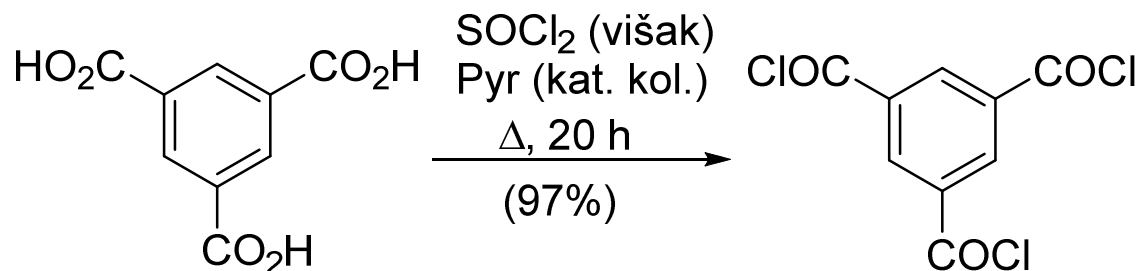
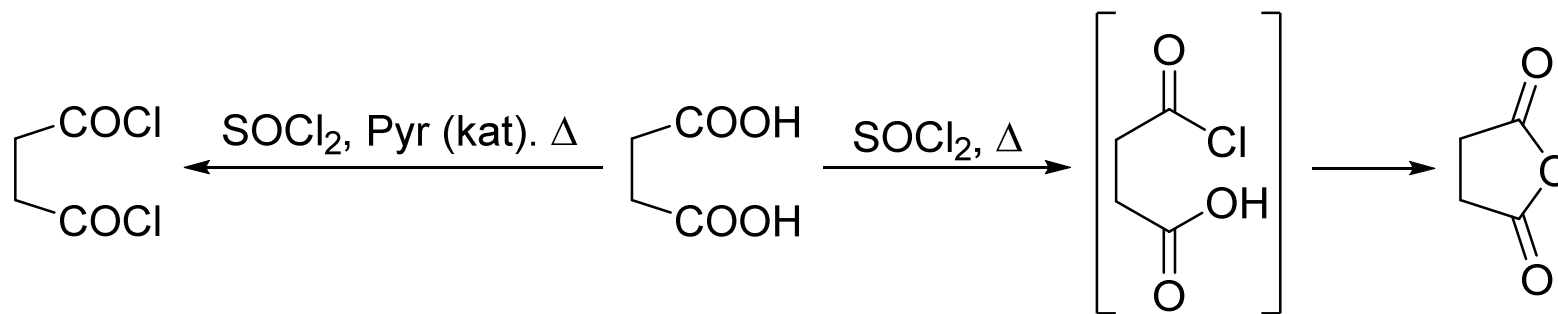

Derivati karboksilnih kiselina

1. Dobijanje acil-halogenida

1.1. Dobijanje acil-hlorida pomoću tionil-hlorida

Glavna sporedna reakcija je formiranje anhidrida kiseline, uglavnom kao posledica niske koncentracije Cl^- jona u rastvoru. Dodatkom katalitičke količine piridina, oslobođena HCl ne napušta sistem, već gradi piridinium-hlorid, čime se efektivno povećava koncentracija Cl^- jona.

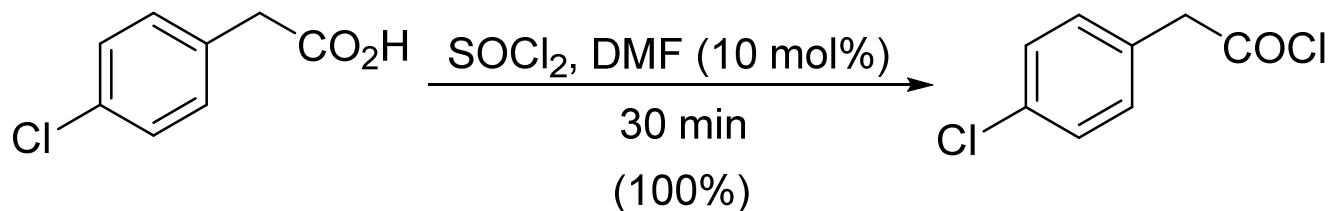
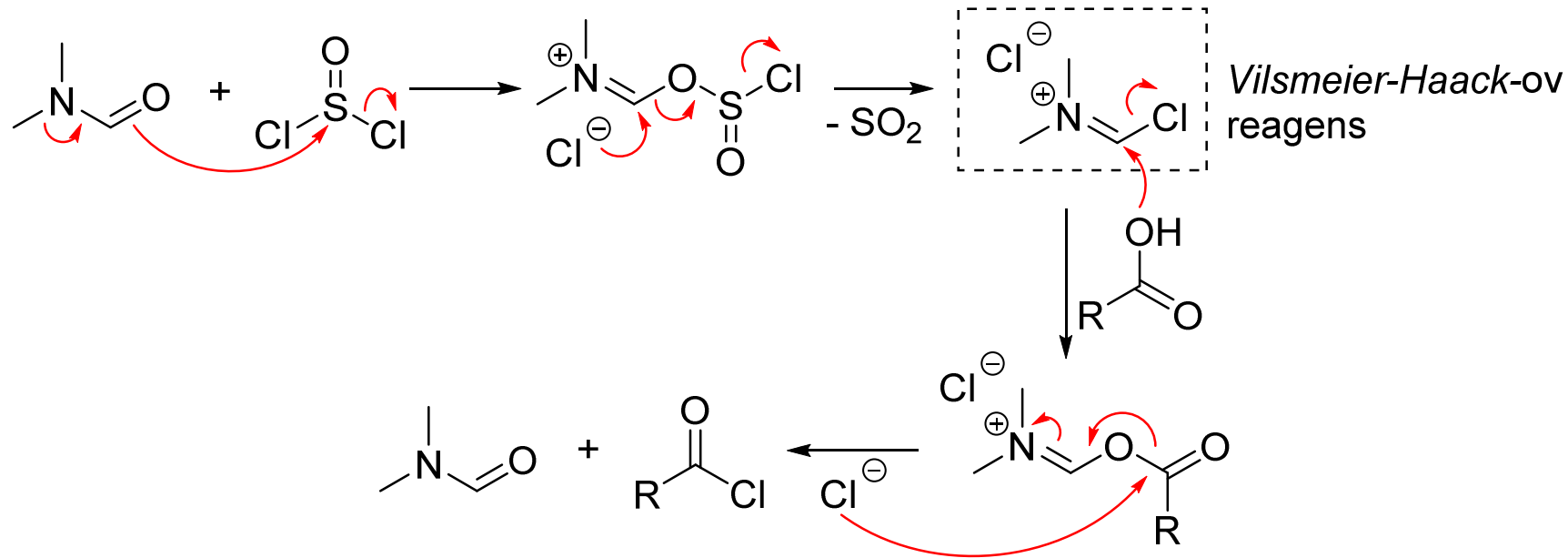

Derivati karboksilnih kiselina

1. Dobijanje acil-halogenida

1.1. Dobijanje acil-hlorida pomoću tionil-hlorida

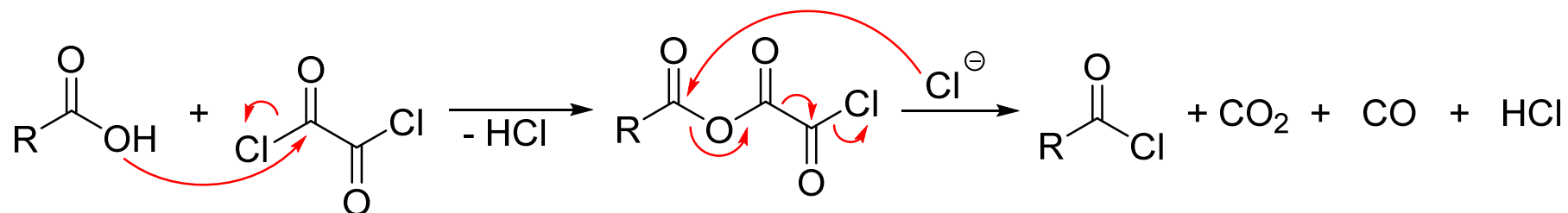
N,N-dimetilformamid (DMF) se danas koristi kao najčešći katalizator za ovaj tip transformacije, koji drastično ubrzava sintezu acil-hlorida:

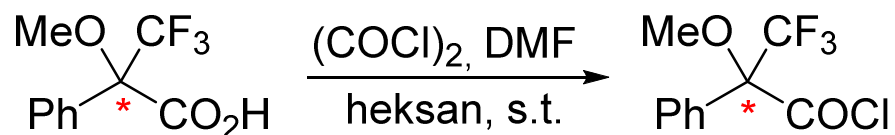
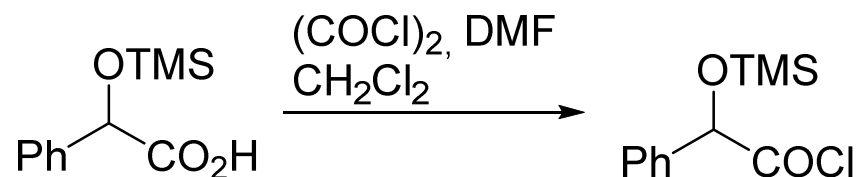
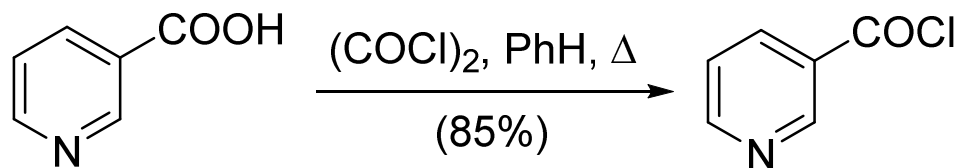
Derivati karboksilnih kiselina

1. Dobijanje acil-halogenida

1.2. Dobijanje acil-hlorida pomoću oksalil-hlorida

Prednosti u odnosu na SOCl₂: reaktivniji, manje kiseo (ali i dalje kiseo!) i nema neprijatnih mirisa karakterističnih za sumporna jedinjenja.

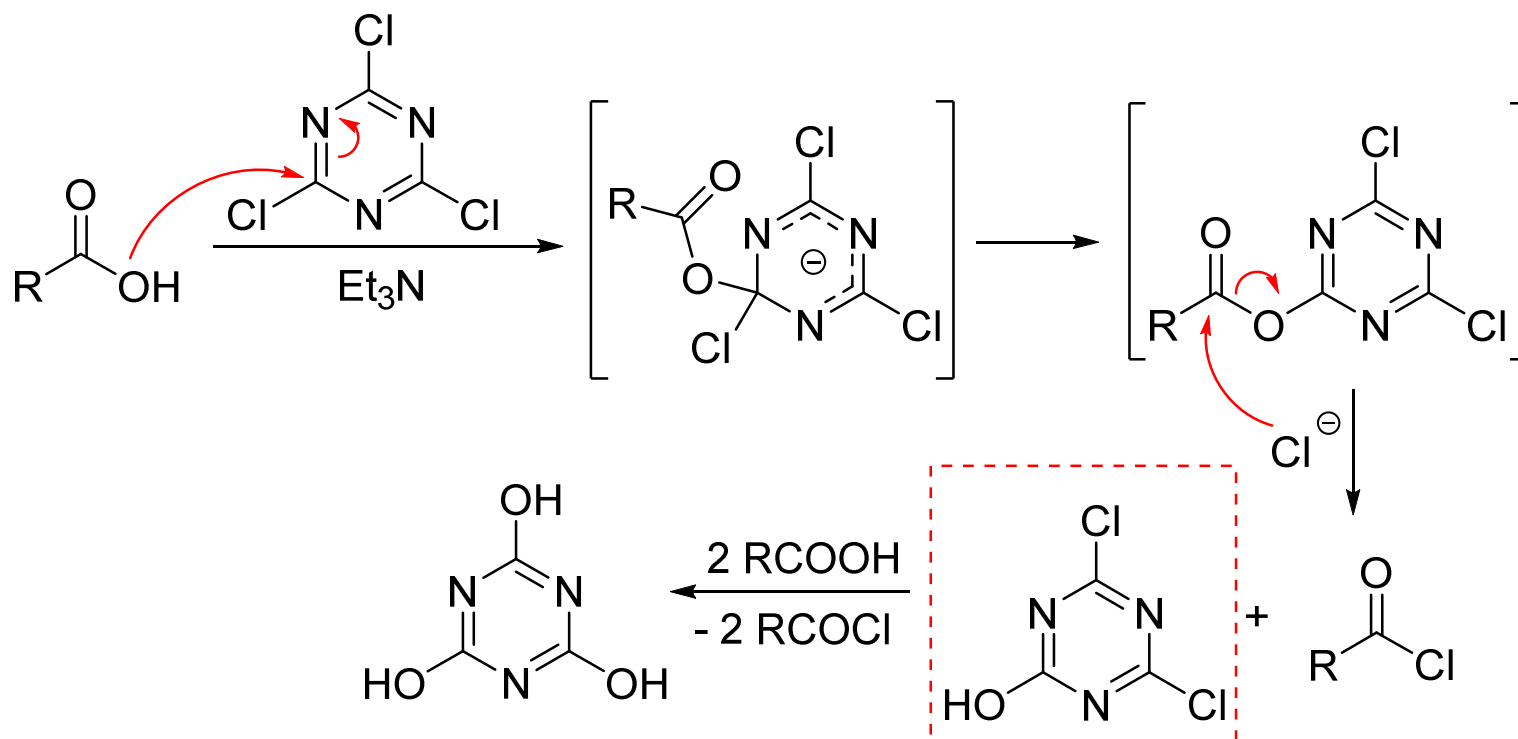

Derivati karboksilnih kiselina

1. Dobijanje acil-halogenida

1.3. Dobijanje acil-hlorida pomoću cijanuril-hlorida (trihlorizocijanurne kiseline)

Omogućava dobijanje acil-hlorida u praktično neutralnim uslovima:

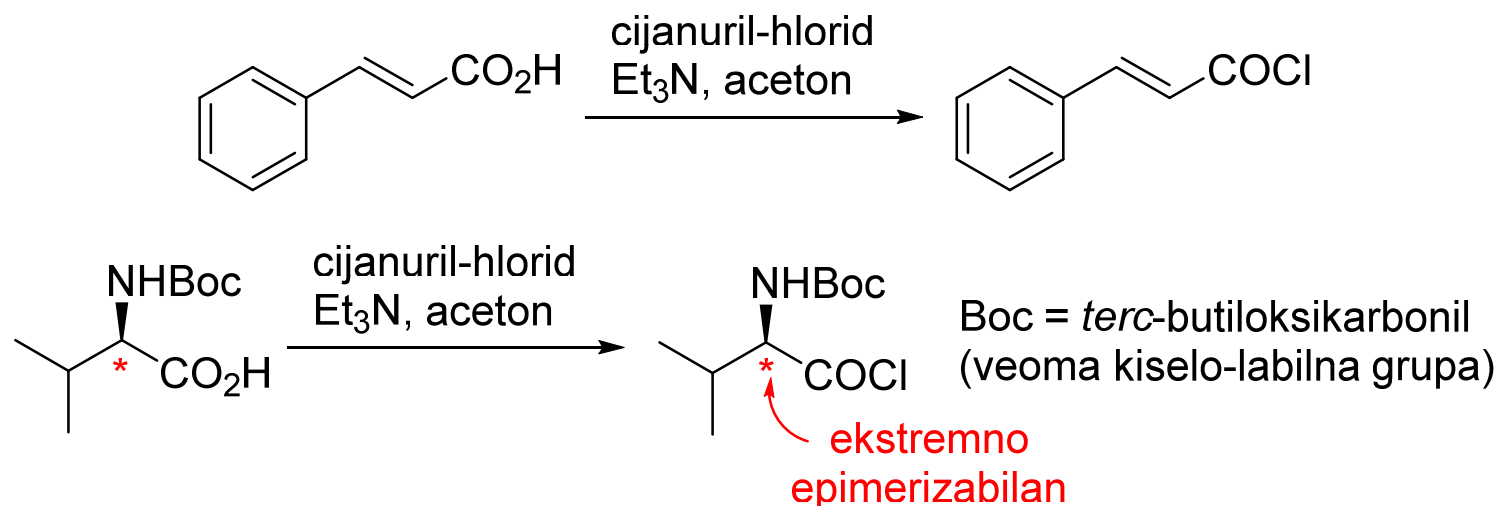

Obično se koristi 0,3-0,5 eq cijanuril-hlorida u acetonu, a sporedni proizvodi se uklanjaju filtracijom.

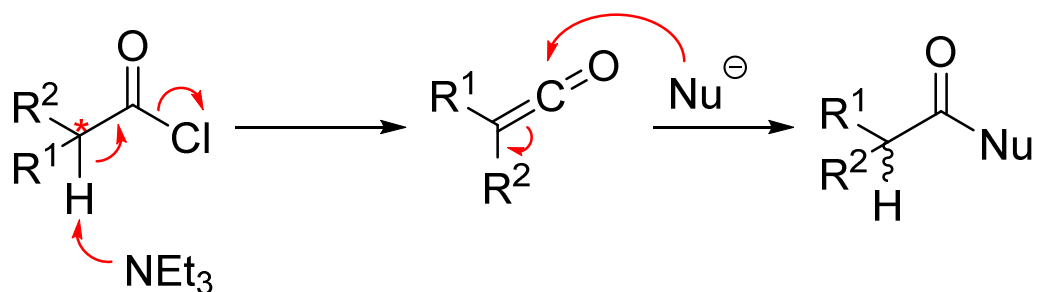
Derivati karboksilnih kiselina

1. Dobijanje acil-halogenida

1.3. Dobijanje acil-hlorida pomoću cijanuril-hlorida (trihlorizocijanurne kiseline)

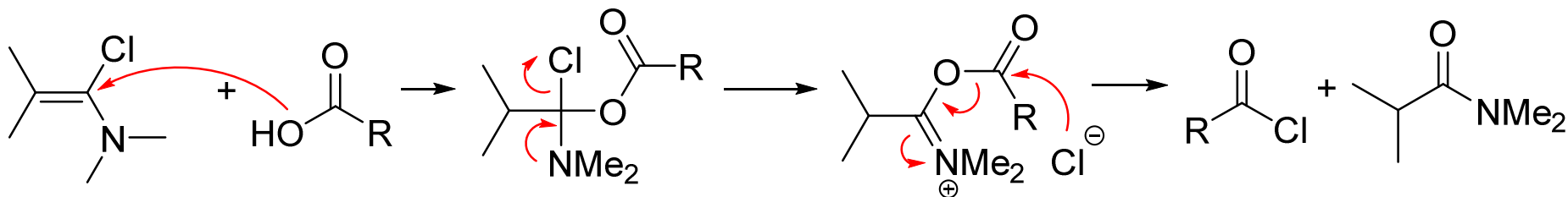
Trietilamin se koristi u stehiometrijskoj količini: svaki višak trietilamina može dovesti do formiranja ketena i gubitka stereochemijske informacije u α -položaju:

Derivati karboksilnih kiselina

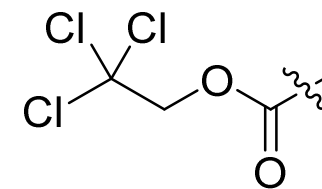
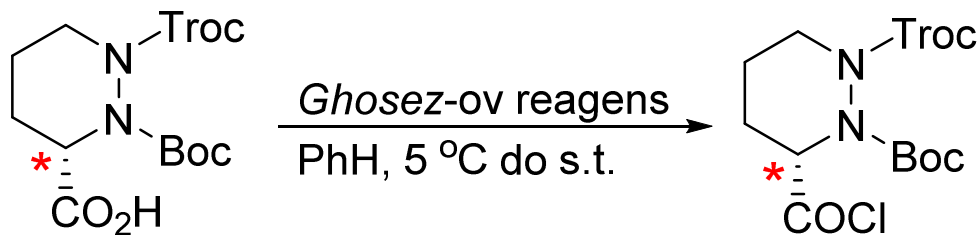
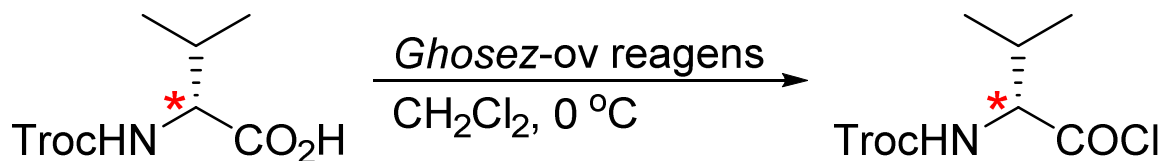
1. Dobijanje acil-halogenida

1.4. Dobijanje acil-hlorida pomoću *Ghosez*-ovog reagensa

Ghosez-ov
reagens

Reagens je naročito koristan za dobijanje kompleksnih i osetljivih hlorida kiselina, pod neutralnim reakcionim uslovima:

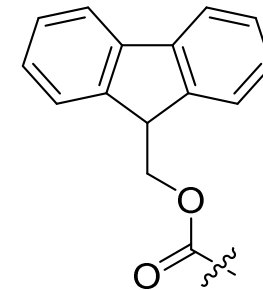
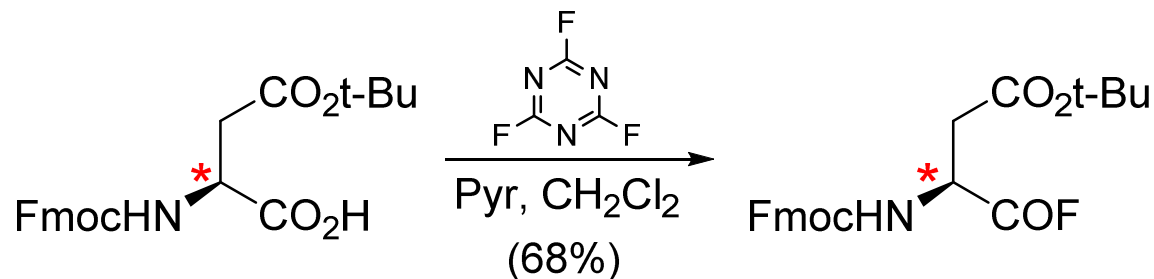
2,2,2-trihloretoksikarbonil-

Derivati karboksilnih kiselina

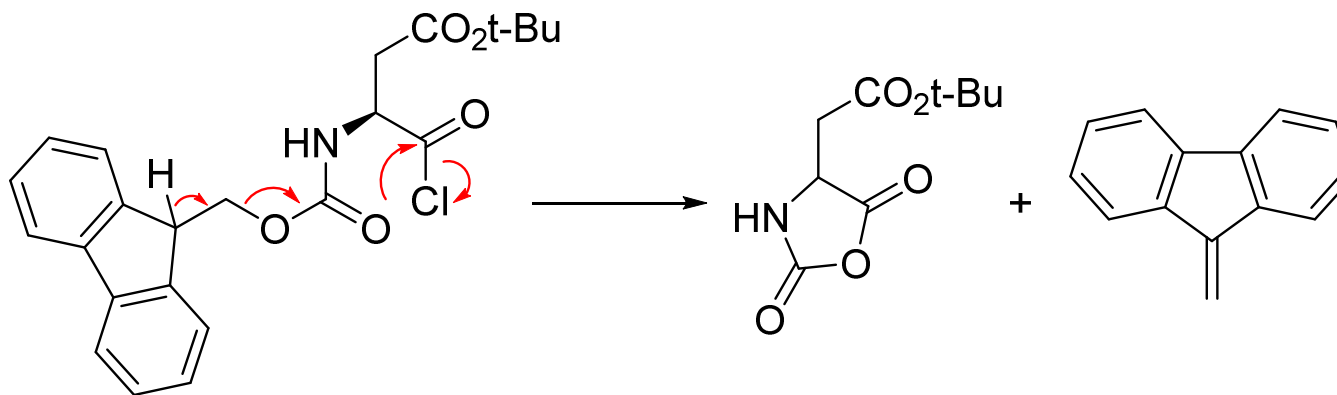
1. Dobijanje acil-halogenida

1.5. Dobijanje acil-fluorida pomoću cijanuril-fluorida

Fmoc: fluorenilmetoksikarbonil

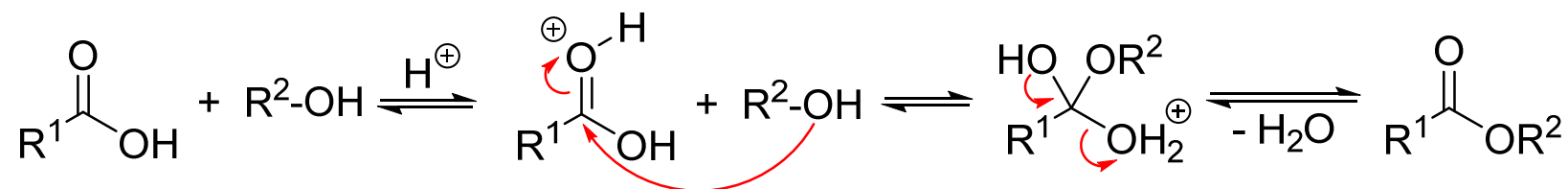
- Acil-fluoridi postaju sve korisniji prekursori u sintezi kompleksnih (peptidnih) molekula.
- Njihova reaktivnost prema kiseoničnim nukleofilima (H_2O , ROH) je dosta niža u odnosu na acil-hlorida, pa se mogu izolovati pod standardnim uslovima, bez značajne hidrolize.
- Reaktivnost prema azotnim nukleofilima je znatno izraženija nego kod acil-hlorida, pa se RCOF koriste u sintezama peptida.
- Acil-fluoridi su manje skloni epimerizaciji od acil-hlorida.

Derivati karboksilnih kiselina

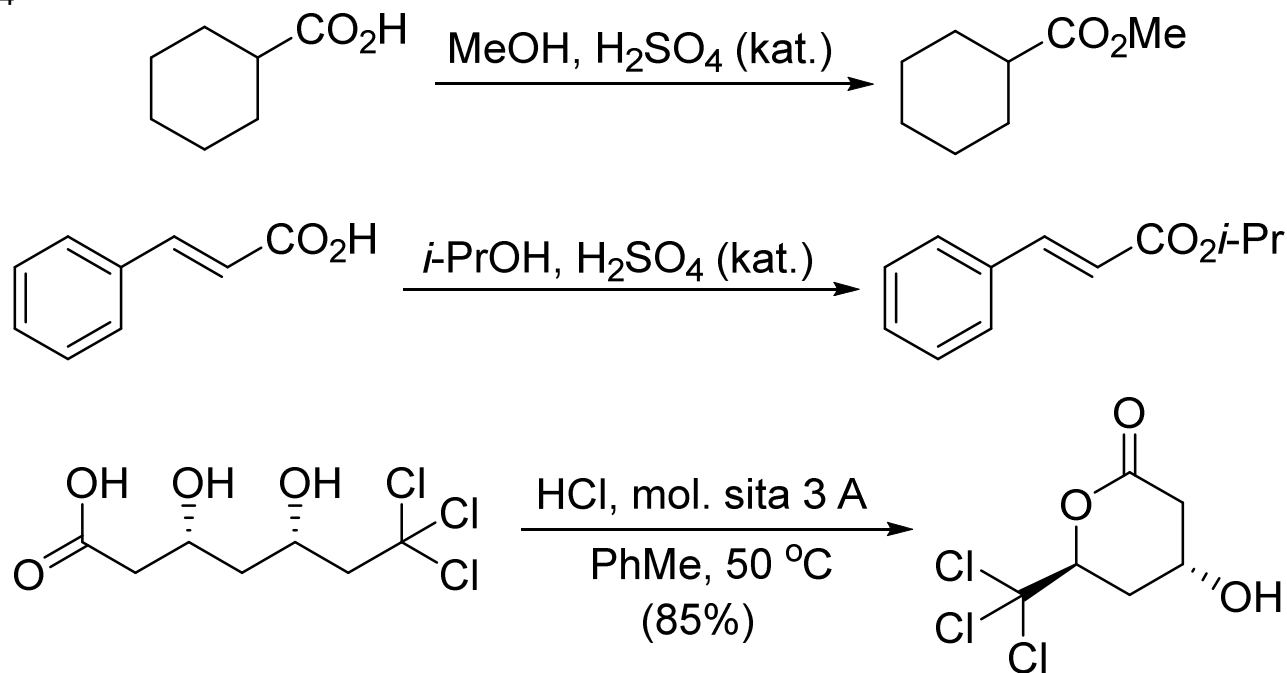
2. Dobijanje estara

2.1. Dobijanje estara *Fischer*-ovom esterifikacijom

Bronsted-ove kiseline: HCl, H₂SO₄, H₃PO₄, AcOH, *p*TsOH, CSA...

Pomeranje ravnoteže uklanjanjem vode: azeotropna destilacija (DS nastavak), molekulska sita, MgSO₄...

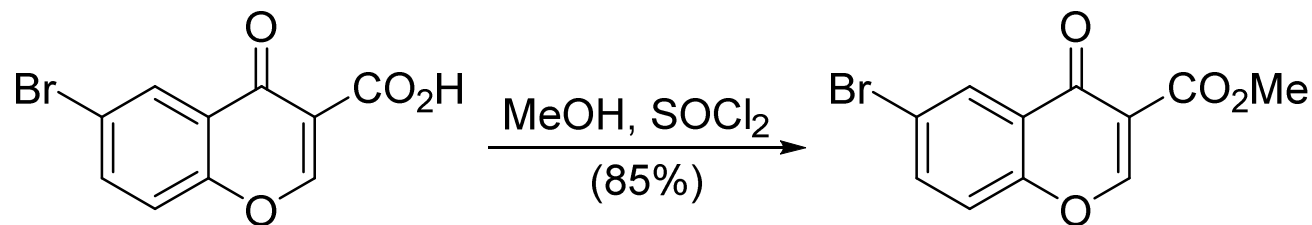
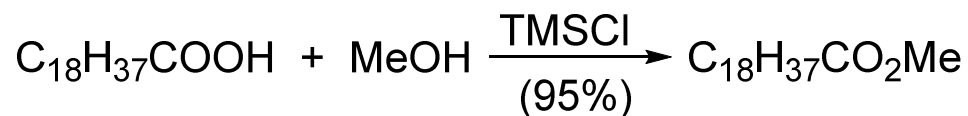
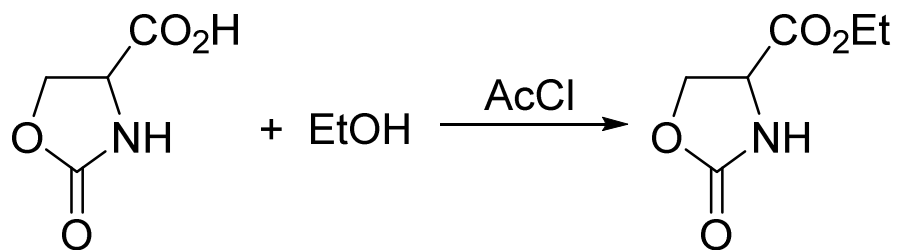

Derivati karboksilnih kiselina

2. Dobijanje estara

2.1. Dobijanje estara *Fischer*-ovom esterifikacijom

Generisanje anhidrovanog HCl *in situ*:

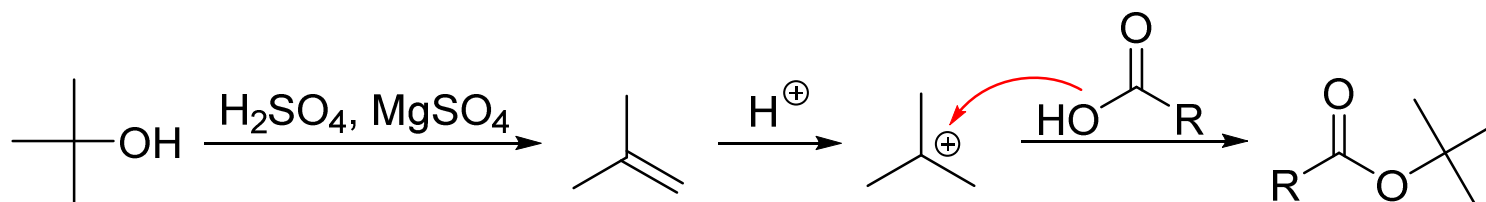

Derivati karboksilnih kiselina

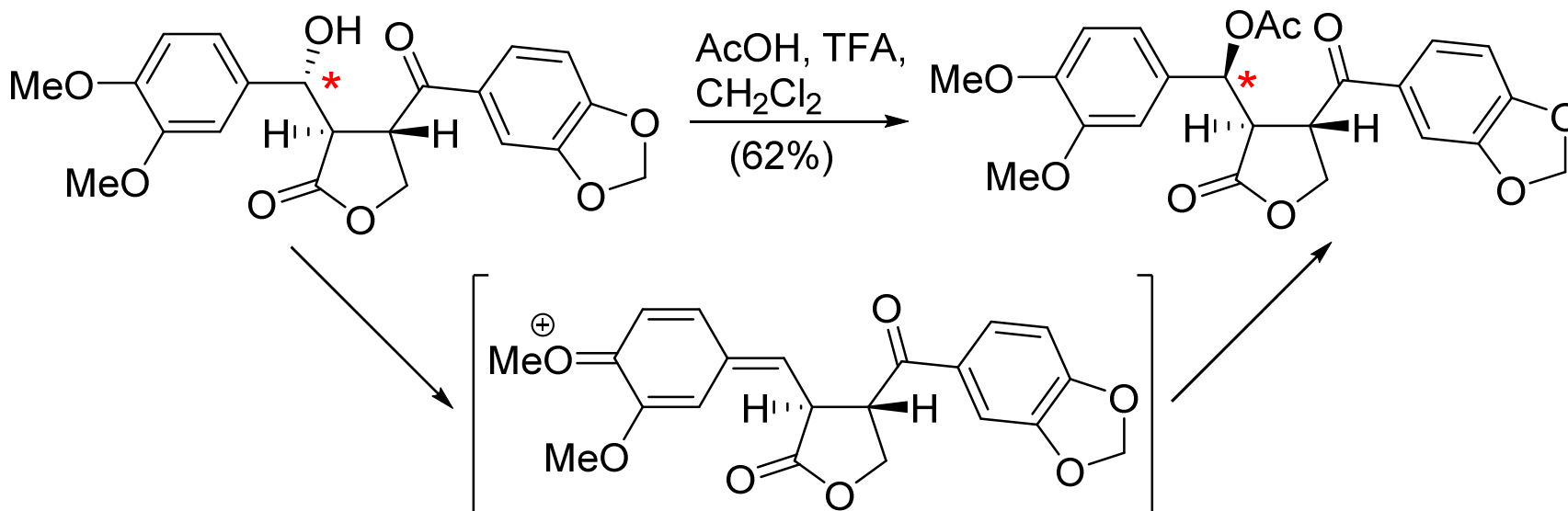
2. Dobijanje estara

2.1. Dobijanje estara *Fischer*-ovom esterifikacijom

tert-Butil estri se mogu dobiti kiselo-katalizovanom reakcijom *t*-BuOH sa karboksilnom kiselinom u prisustvu MgSO_4 , a reakcija obuhvata generisanje izobutilena:

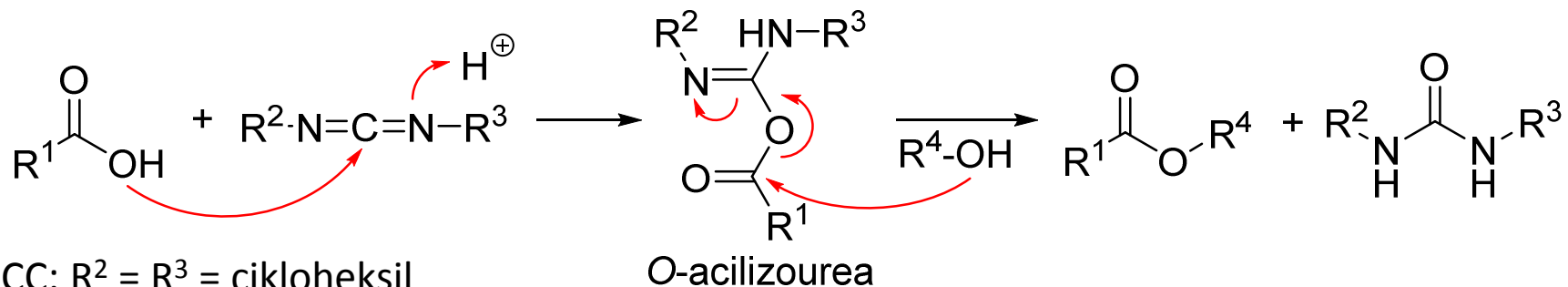
Veoma kiseli uslovi ograničavaju primenu ove reakcije, jer može doći do neželjenih kiselo-katalizovanih transformacija:

Derivati karboksilnih kiselina

2. Dobijanje estara

2.2. Dobijanje estara aktivacijom kiselina pomoću karbodiimida

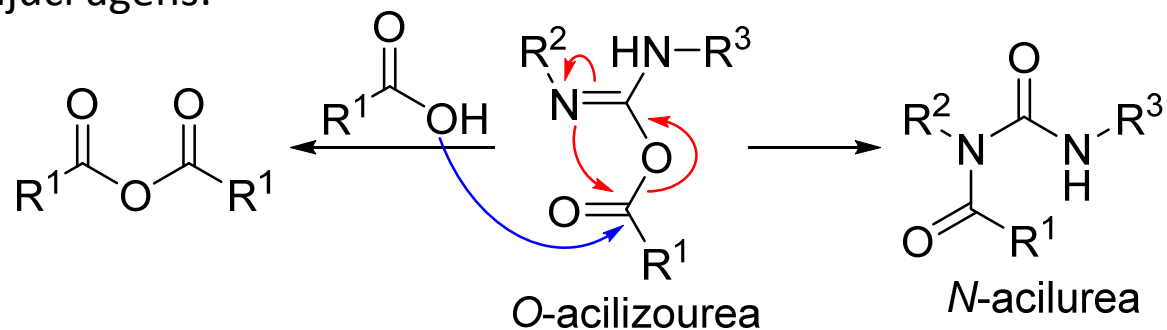

DCC: $\text{R}^2 = \text{R}^3 =$ cikloheksil

DIC: $\text{R}^2 = \text{R}^3 =$ izopropil

EDC $\text{R}^2 =$ etil, $\text{R}^3 =$ 3-dimetilaminopropil

U slučaju sterno zaštićenih i slabo reaktivnih alkohola, *O*-acylurea se brže premešta u *N*-acylureu, nego što ona reaguje sa alkoholom; za razliku od ovog, hemijski inertnog proizvoda, *O*-acylurea može reagovati i sa viškom kiseline, gradeći simetrični anhidrid, koji je i sam produktivan acilujući agens:

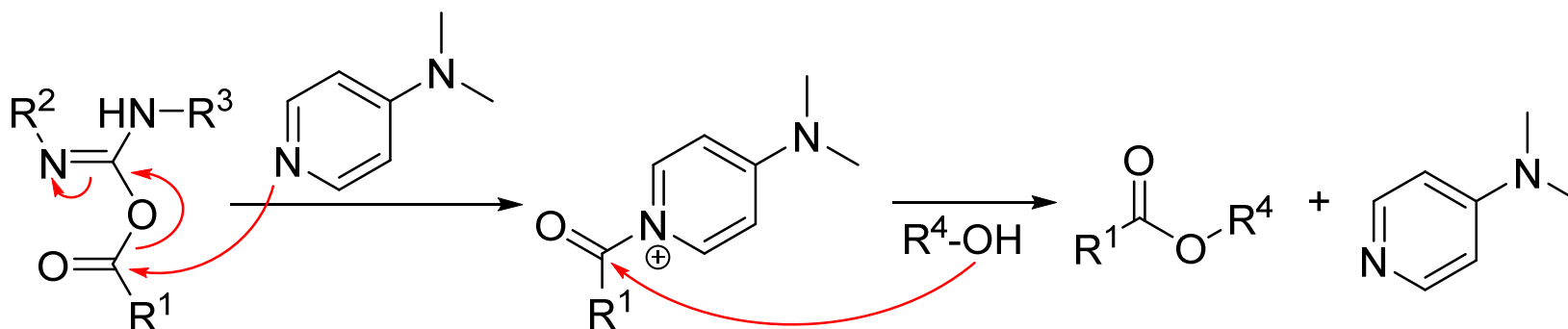

Derivati karboksilnih kiselina

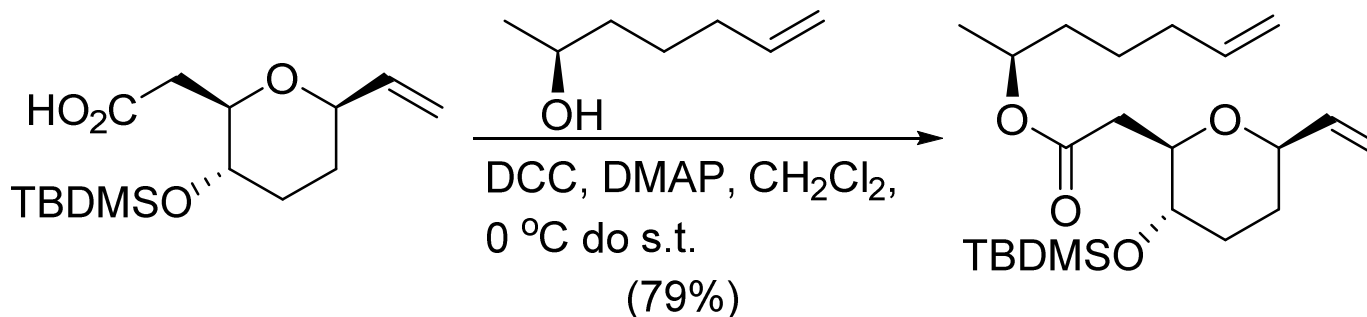
2. Dobijanje estara

2.2. Dobijanje estara aktivacijom kiselina pomoću karbodiimida

Dodatkom katalitičke količine 4-dimetilaminopiridina (DMAP), ubrzava se konverzija *O*-acilizouree u *N*-acilpiridinijumski intermedijer, koji je veoma dobar acilujući reagens (*Steglich*-ova varijanta):

Reakcija se odigrava pod neutralnim reakcionim uslovima, što je čini primenljivom u sintezi kompleksnih organskih molekula:

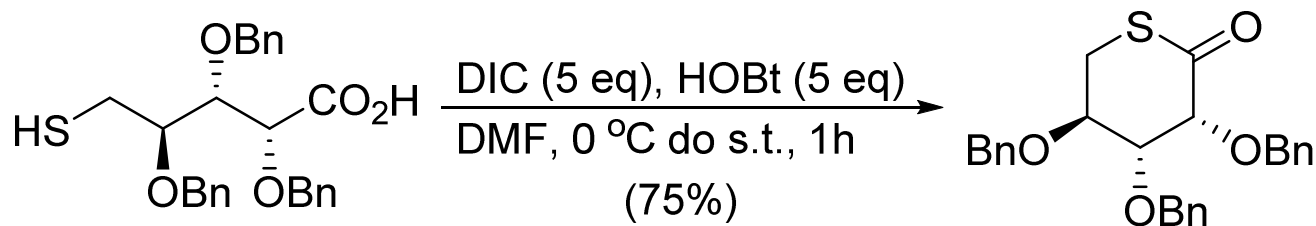
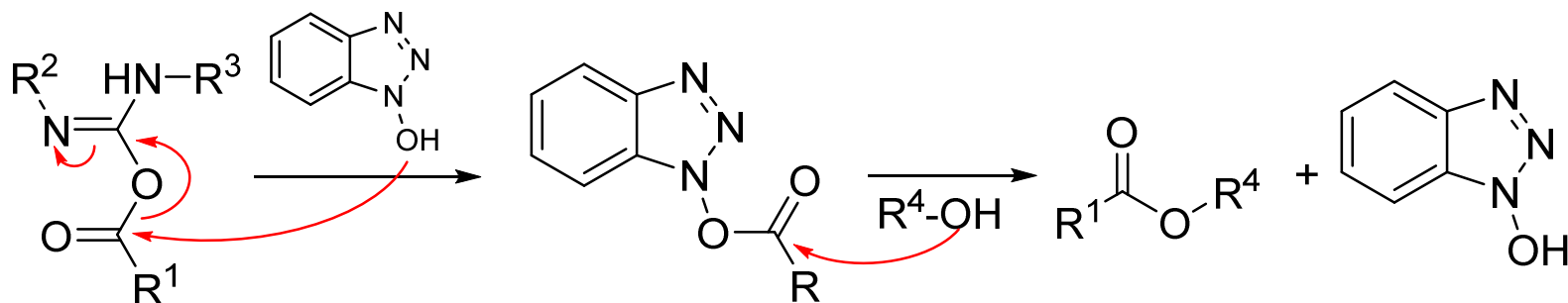
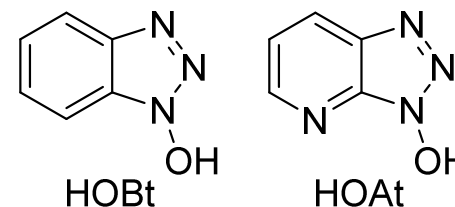

Derivati karboksilnih kiselina

2. Dobijanje estara

2.2. Dobijanje estara aktivacijom kiselina pomoću karbodiimida

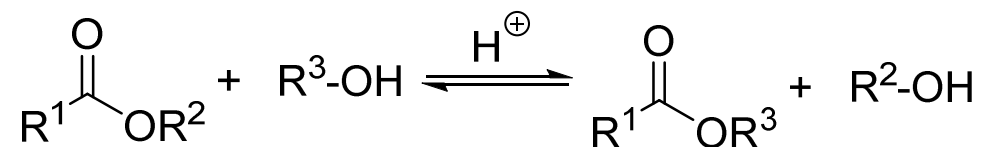
Umesto DMAP-a, često se koriste i 1-hidroksibenzotriazol (HOBt) i 1-hidroksi-7-azabenzotriazol (HOAt), koji su se pokazali kao veoma efikasni supresori formiranja *N*-aciluree.

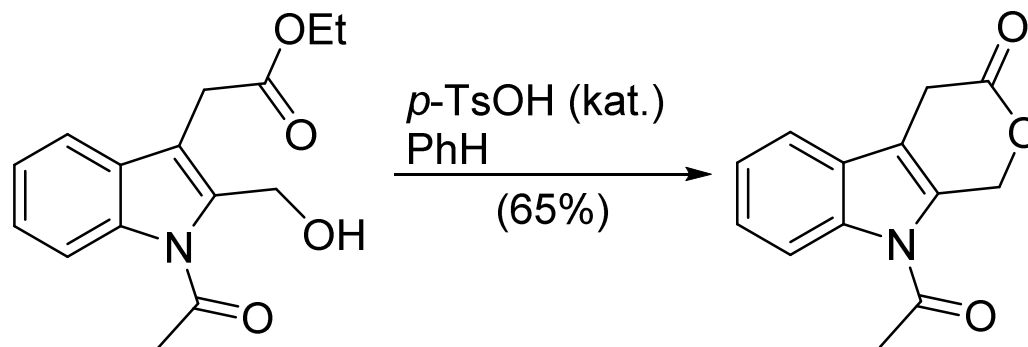
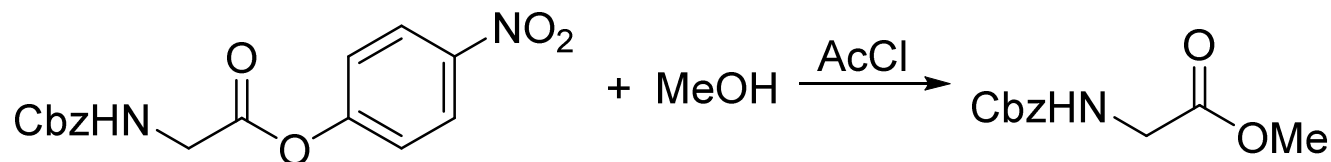
Derivati karboksilnih kiselina

2. Dobijanje estara

2.3. Dobijanje estara transesterifikacijom

Kao katalizatori najčešće se koriste iste *Bronsted*-ove kiseline koje se koriste u sintezi estara iz alkohola i kiselina. Veliki višak jedne komponente (najčešće alkohola) pomera ravnotežu u smislu građenja drugog estara.

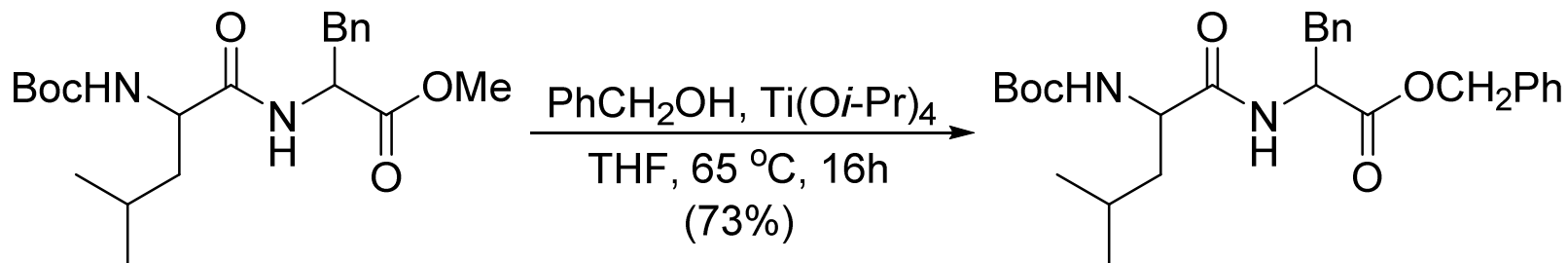
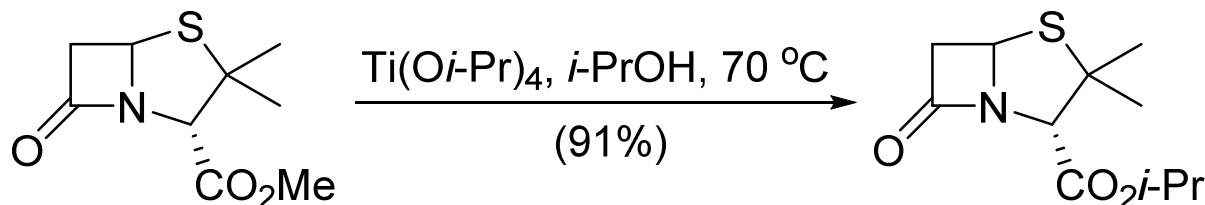

Derivati karboksilnih kiselina

2. Dobijanje estara

2.3. Dobijanje estara transesterifikacijom

Umesto *Bronsted*-ovih kiselina, mogu se koristiti i *Lewis*-ove kiseline, od kojih je titan-tetraizopropoksid jedna od najkorišćenijih. Blagi reakcioni uslovi omogućavaju izvođenje reakcije i na kompleksnim supstratima.

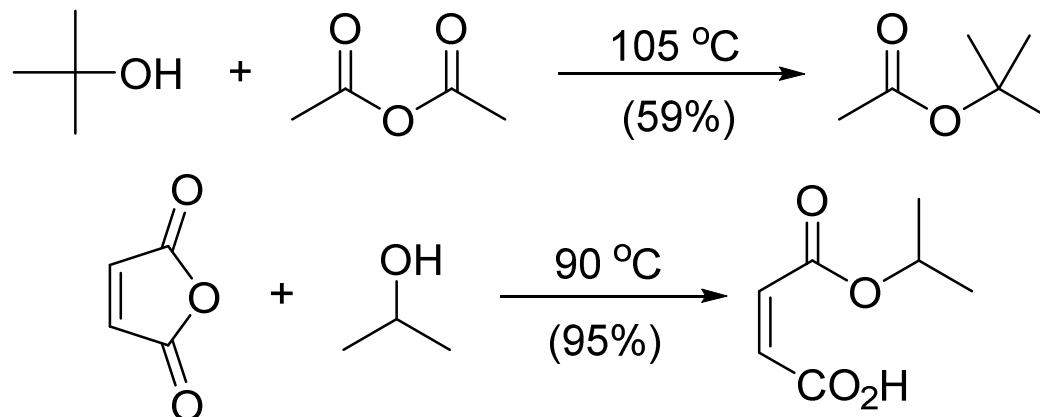

Derivati karboksilnih kiselina

2. Dobijanje estara

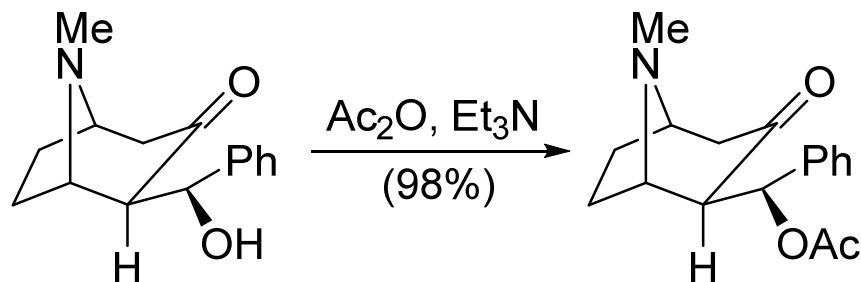
2.4. Dobijanje estara iz anhidrida kiselina

Anhidridi kiselina reaguju sa alkoholima i pod neutralni reakcionim uslovima, u odsustvu katalizatora.

Međutim, znatno češće se reakcija izvodi uz katalizu bazama ili kiselinama.

- **Bazna kataliza**

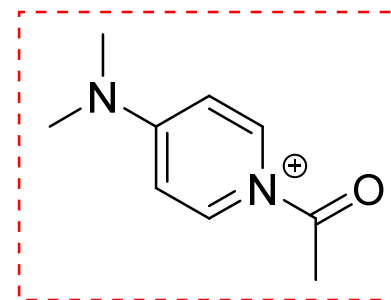
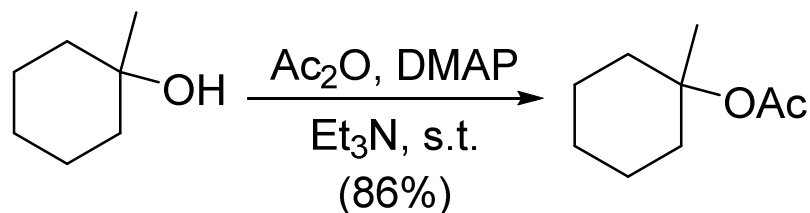

Derivati karboksilnih kiselina

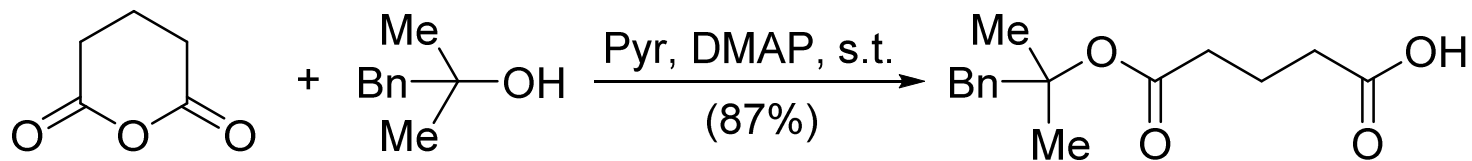
2. Dobijanje estara

2.4. Dobijanje estara iz anhidrida kiselina

Dodatkom DMAP-a reakcija se obično drastično ubrzava, a mogu se acilovati čak i tercijarni alkoholi:

glavna acilujuca vrsta

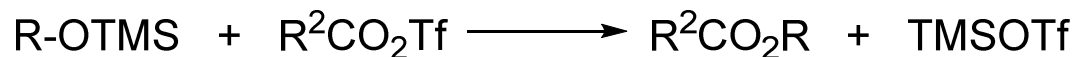
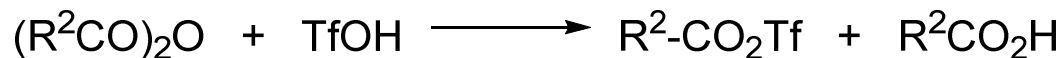
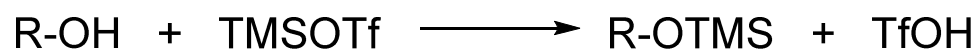
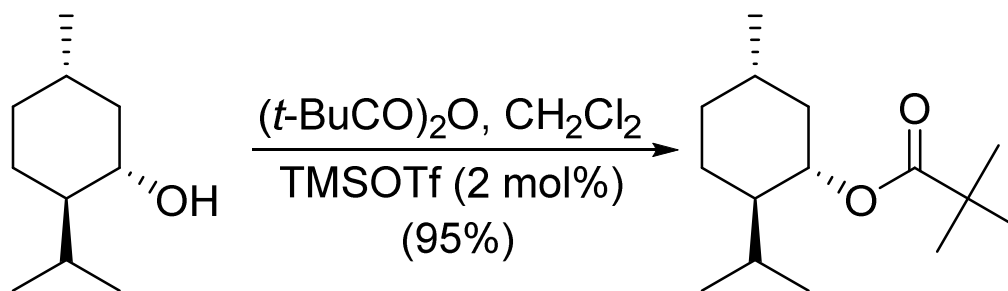

Derivati karboksilnih kiselina

2. Dobijanje estara

2.4. Dobijanje estara iz anhidrida kiselina

- **Kisela kataliza:** trimetilsilil-trifluormetansulfonat (TMSOTf)

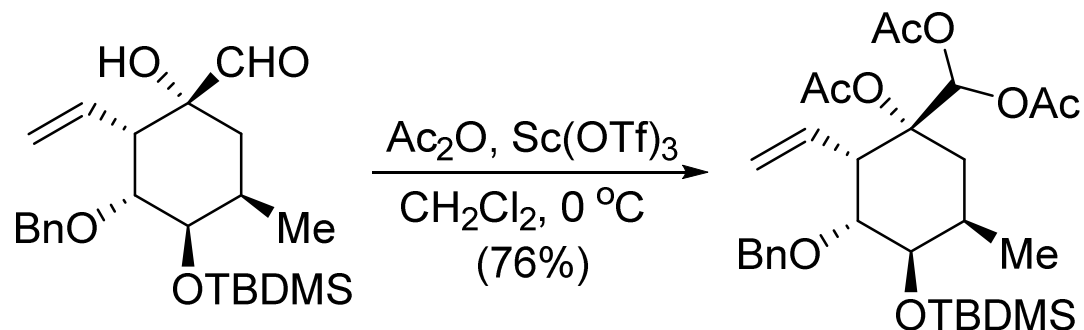
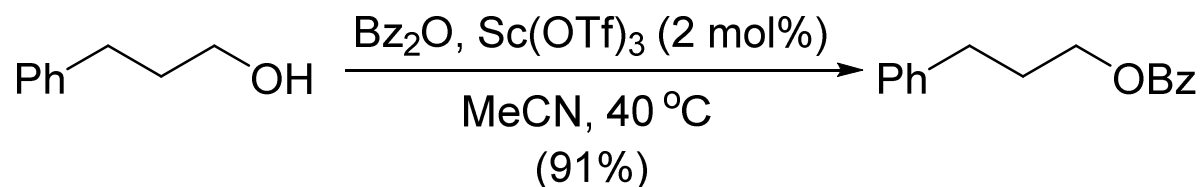
Derivati karboksilnih kiselina

2. Dobijanje estara

2.4. Dobijanje estara iz anhidrida kiselina

- **Kisela kataliza:** skandijum-triflat

Pored TMSOTf, $\text{Sc}(\text{OTf})_3$ je jedan od najboljih katalizatora za ovaj tip reakcije.

Glavni nedostatak upotreba anhidrida kao acilujućih reagenasa je taj što se efikasno može iskoristiti samo jedna acil-grupa, dok se kao nusproizvod dobija ekvivalentna količina slobodne karboksilne kiseline. Ovaj metod uglavnom se koristi za acilovanje alkohola komercijalno dostupnim i jeftinim anhidridima kiselina (Ac_2O , Bz_2O , Piv_2O ...).

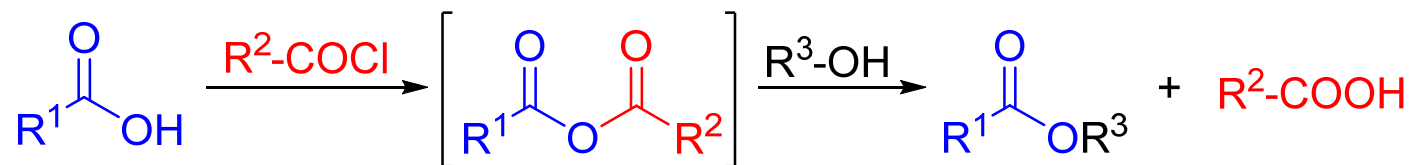
Derivati karboksilnih kiselina

2. Dobijanje estara

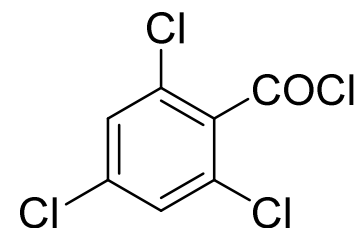
2.4. Dobijanje estara iz anhidrida kiselina

- **Mešoviti anhidridi**

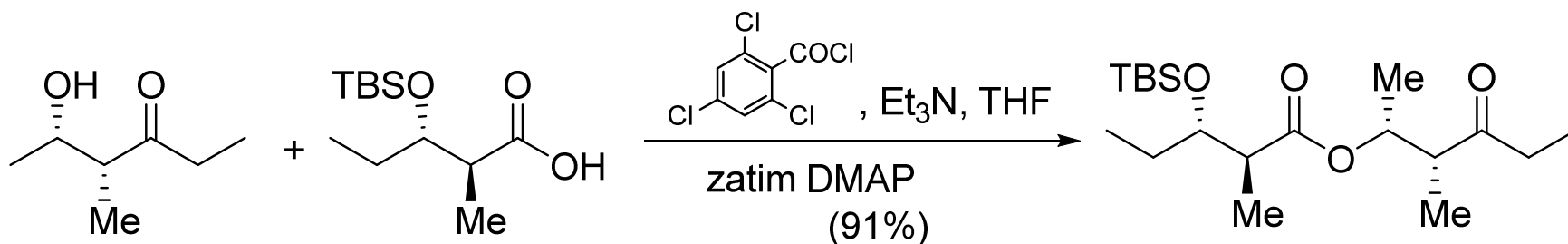
Jedan od načina za efikasnu esterifikaciju neaktiviranih karboksilnih kiselina jeste preko *in situ* napravljenih mešovitih anhidrida.

Acil-hlorid koji se koristi za pravljenje mešovitog anhidrida mora biti sterno zaštićen i snižene elektrofilitnosti, kako bi dobijeni mešoviti anhidrid bio napadnut alkoholom sa druge, sterno dostupnije i elektrofilijske strane.

Yamaguchi-jev reagens

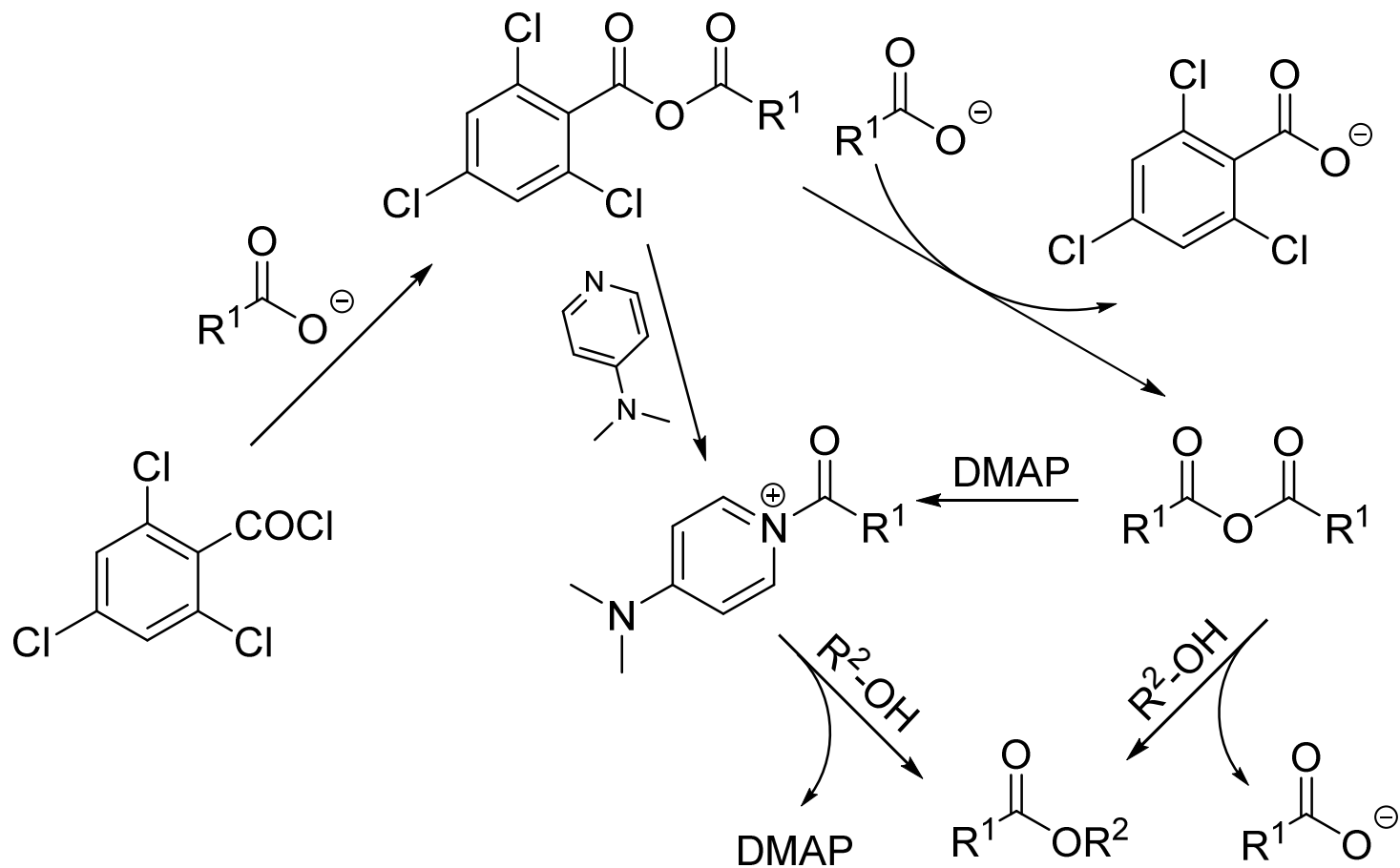

Derivati karboksilnih kiselina

2. Dobijanje estara

2.4. Dobijanje estara iz anhidrida kiselina

- **Mešoviti anhidridi**

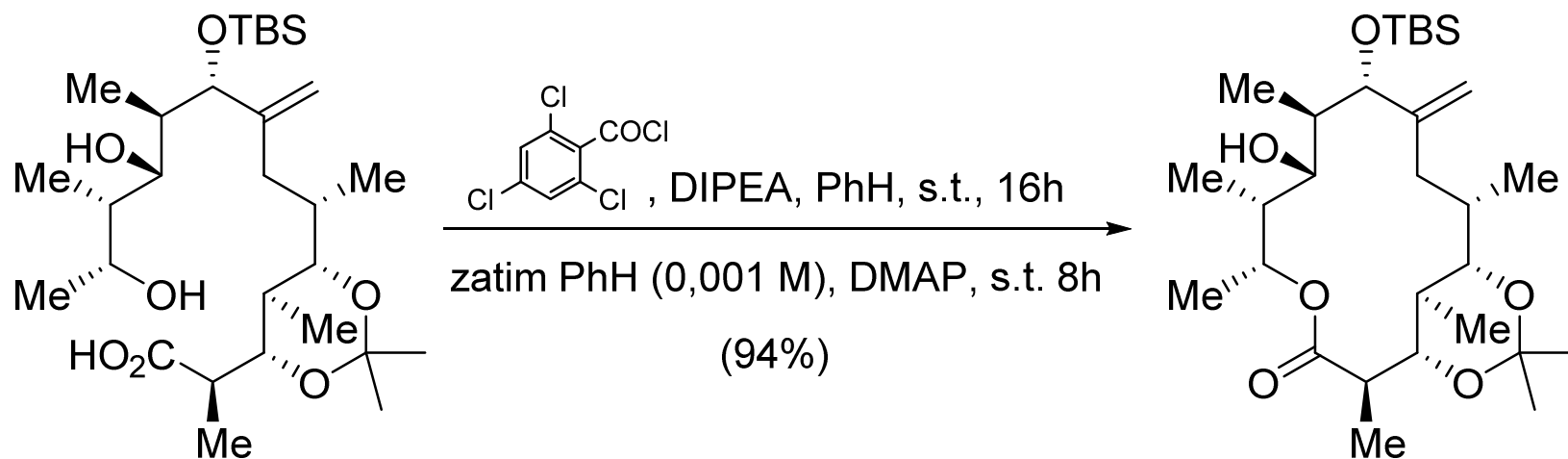

Derivati karboksilnih kiselina

2. Dobijanje estara

2.4. Dobijanje estara iz anhidrida kiselina

- Mešoviti anhidridi - makrolaktonizacije

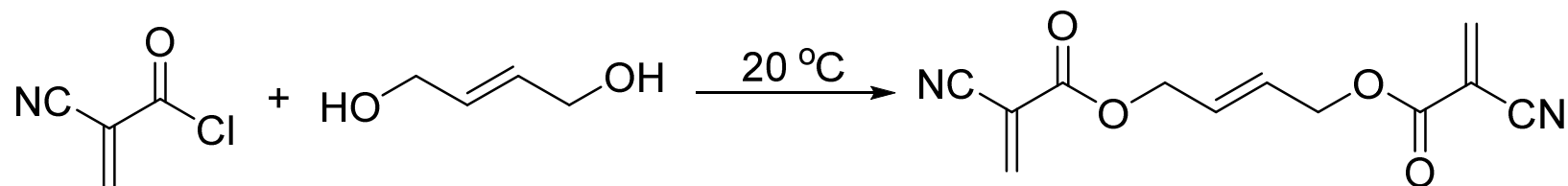

Derivati karboksilnih kiselina

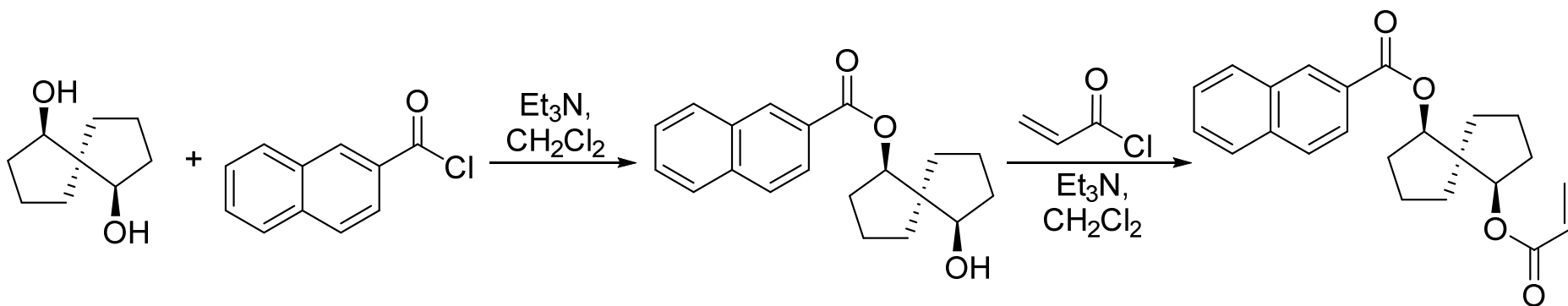
2. Dobijanje estara

2.5. Dobijanje estara iz acil-halogenida

Acil-halogenidi su veoma reaktivni i moćni acilujući agensi, pri čemu se acil-hloridi najčešće upotrebljavaju, dok se acil-fluoridi danas sve intenzivnije koriste.

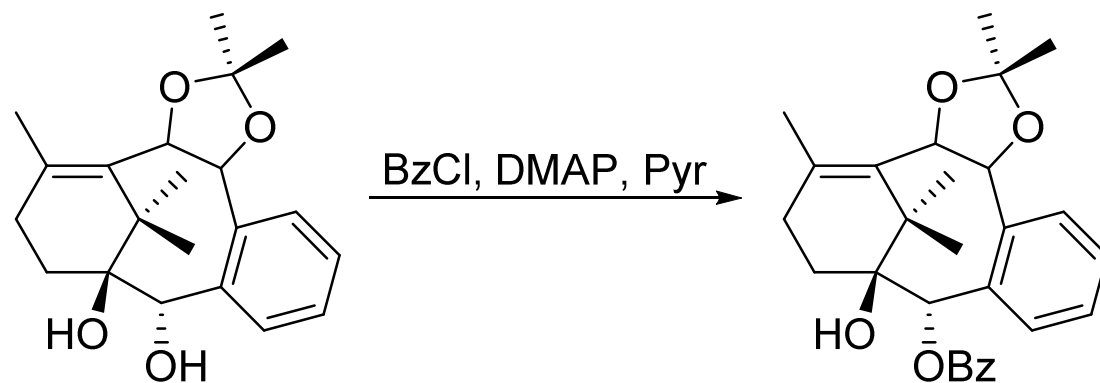
Acilovanje pomoću acil-hlorida ne zahteva upotrebu katalizatora i baza, ali se reakcije uglavnom izvode u prisustvu baze (tercijarnih amina) ili upotrebom alkoksida umesto alkohola, kako bi se neutralisao oslobođenih HCl.

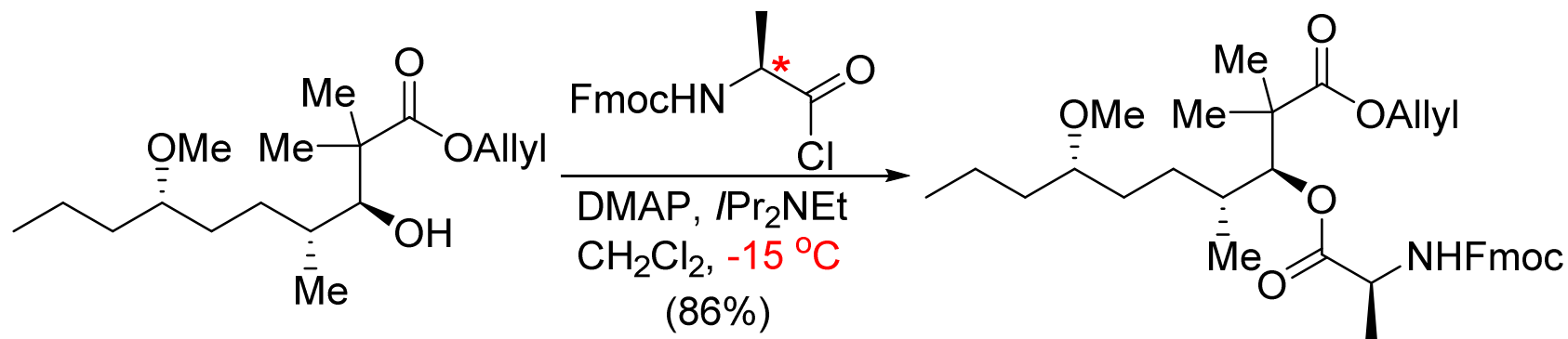
Derivati karboksilnih kiselina

2. Dobijanje estara

2.5. Dobijanje estara iz acil-halogenida

Hloridi kiselina sa stereocentrom u α -položaju (koji imaju α -H-atom) skloni su epimerizaciji preko formiranja ketena, pa se ovakvi acilujući reagensi ređe koriste, moraju se pripremati neposredno pred upotrebu, vodeći računa o reakciji temperaturi i reakcionom vremenu:

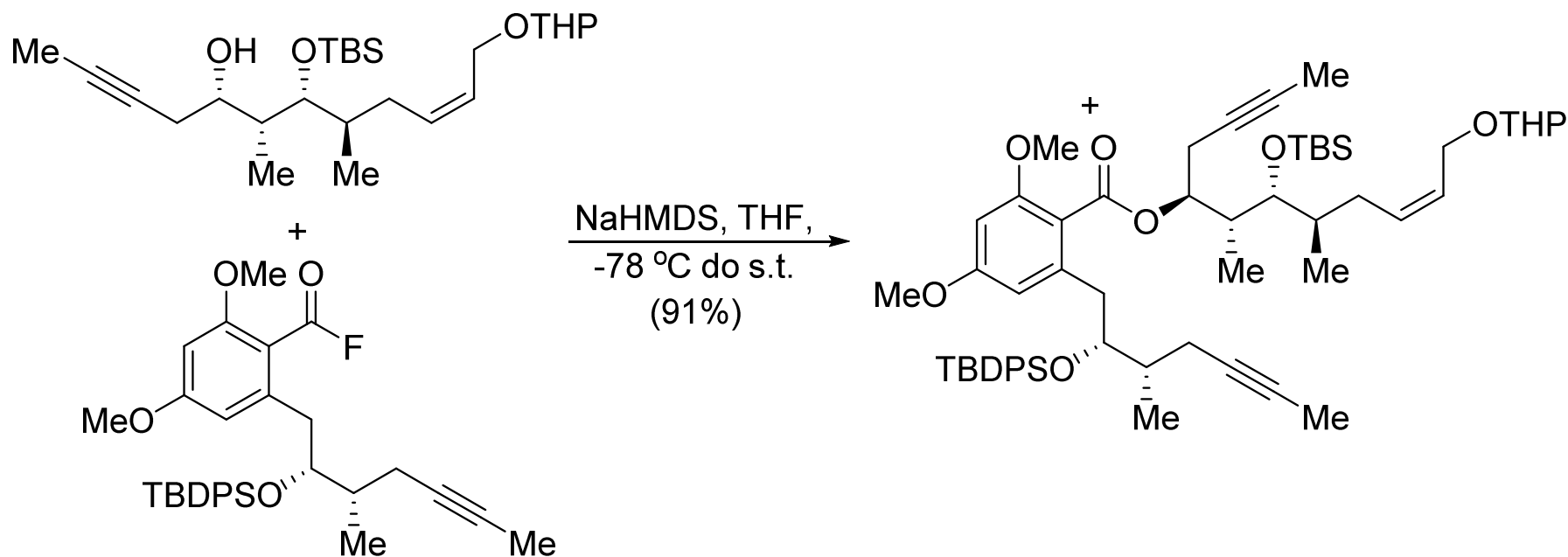

Derivati karboksilnih kiselina

2. Dobijanje estara

2.5. Dobijanje estara iz acil-halogenida

Acil-fluoridi su stabilniji acilujućim agensima, kod kojih je opasnost od racemizacije u α -položaju dosta manje izražena. Zahvaljujući pronalasku načina za sintezu acil-fluorida pod gotovo neutralnim uslovima, njihovo kupovanje sa alkoholima sve je zastupljeniji način za dobijanje kompleksnih estara:

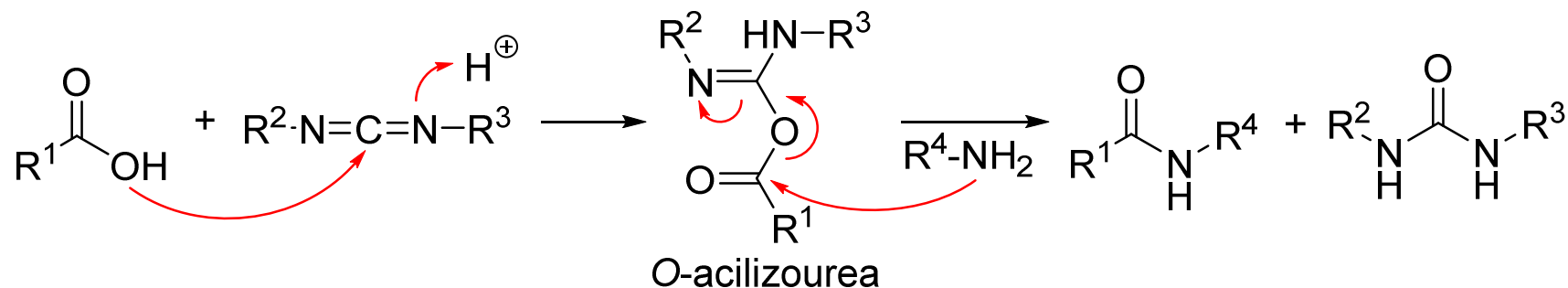

Derivati karboksilnih kiselina

3. Dobijanje amida

3.1. Dobijanje amida aktivacijom karboksilnih kiselina pomoću karbodiimida

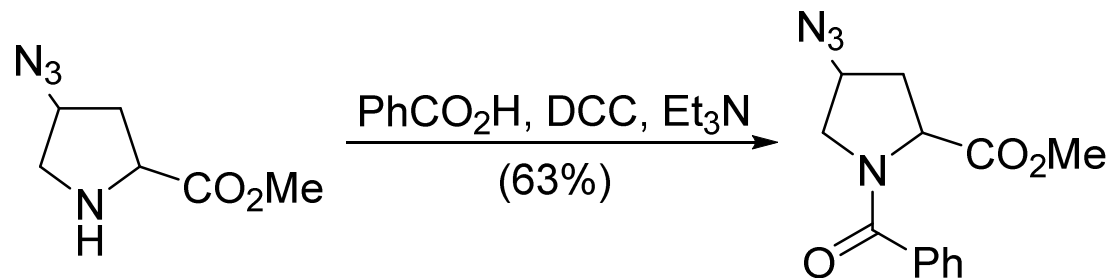
Direktna sinteza amida reakcijom karboksilne kiseline sa aminom zahteva žestoke reakcione uslove i nema značajnu primenu u sintezi kompleksnih organskih molekula.

DCC: $R^2 = R^3 =$ cikloheksil

DIC: $R^2 = R^3 =$ izopropil

EDC $R^2 =$ etil, $R^3 =$ 3-dimetilaminopropil

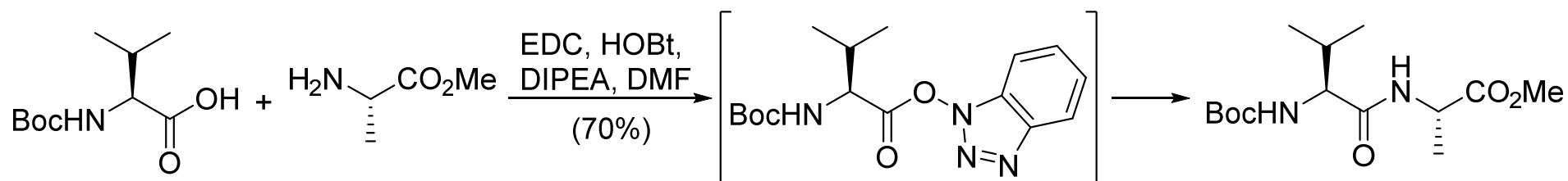

Derivati karboksilnih kiselina

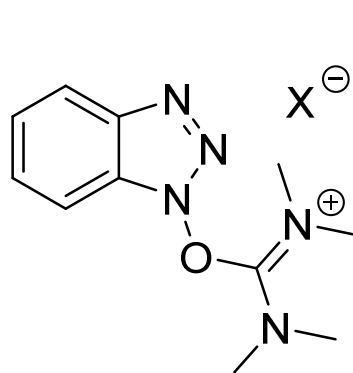
3. Dobijanje amida

3.1. Dobijanje amida aktivacijom karboksilnih kiselina pomoću karbodiimida

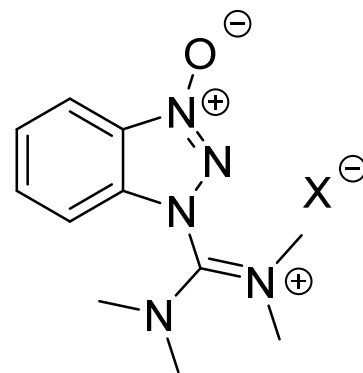
Kao i kod esterifikacije, moguće su sporedne reakcije (formiranje *N*-aciluree i racemizacija α -položaja), pa se često dodaju aditivi (1-hidroksibenzotriazol, HOBt; 1-hidroksi-7-azabenzotriazol, HOAt).

Komercijalno je dostupan i veliki broj stabilnih aminijum/uronijum-soli, koje predstavljaju preaktivirani HOBt (HOAt) i dodatno suprimiraju sporedne reakcije, pre svega građenje guanidinijski proizvoda.

aminijum-so

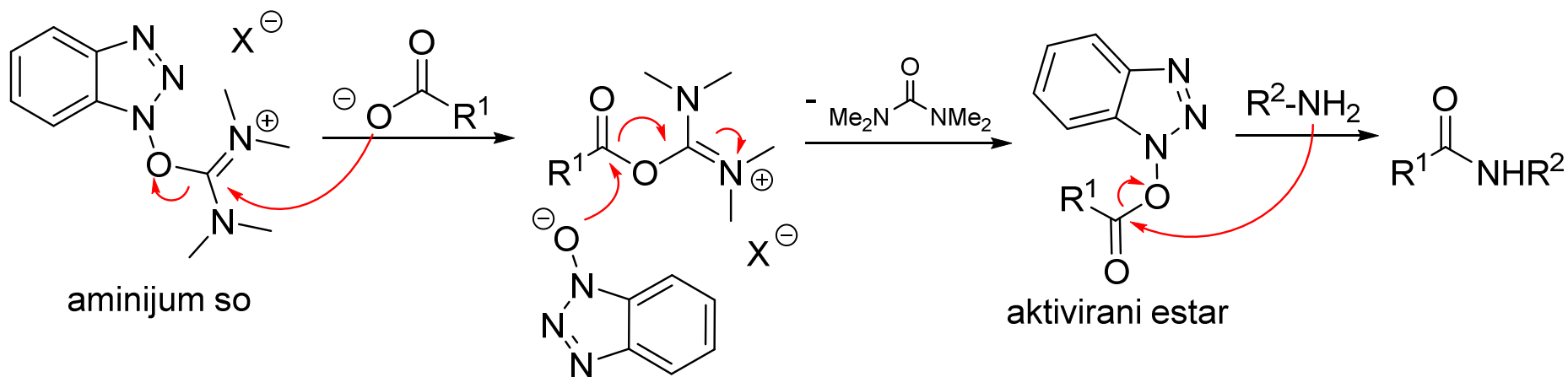
uronijum-so

X = PF₆, BF₄...

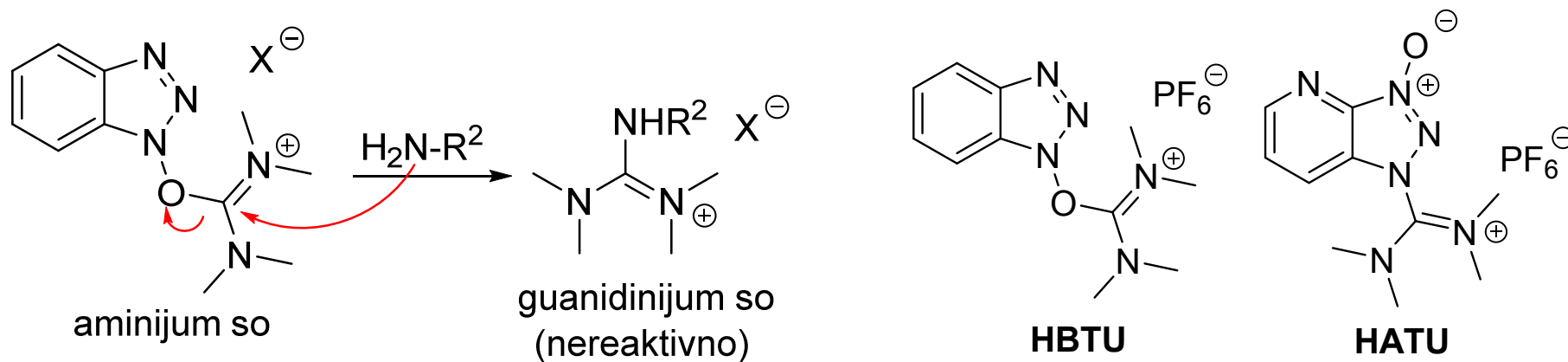
Derivati karboksilnih kiselina

3. Dobijanje amida

3.1. Dobijanje amida aktivacijom karboksilnih kiselina pomoću karbodiimida

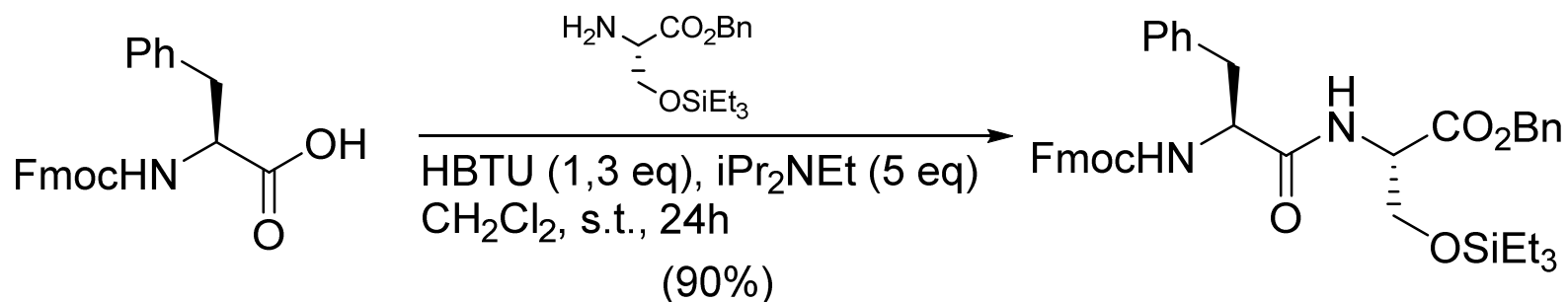
Eksperimentalno se reakcija izvodi tako što se odgovarajuća aminijum-so doda u rastvor karboksilata, a tek potom se doda aminska komponenta, čime se postiže preaktivacija karboksilne kiseline i sprečava formiranje guanidinium-soli:

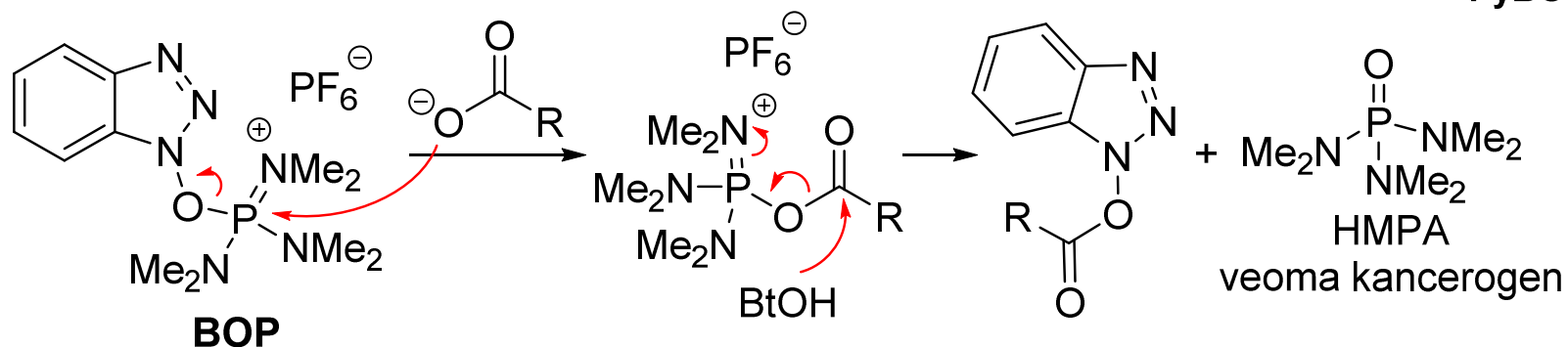
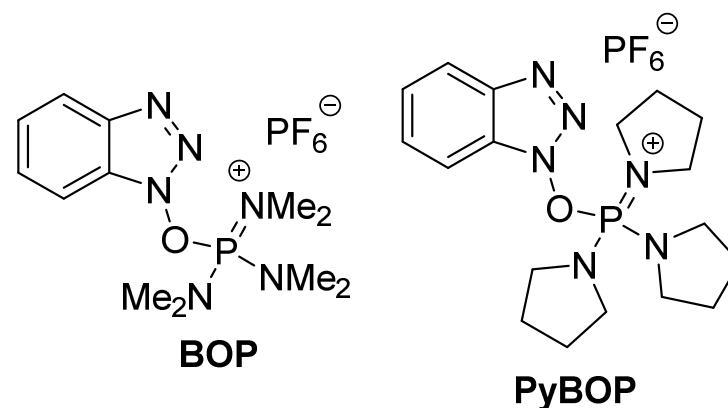
Derivati karboksilnih kiselina

3. Dobijanje amida

3.1. Dobijanje amida aktivacijom karboksilnih kiselina pomoću karbodiimida

Druga klasa veoma efikasnih aktivatora, kod kojih ne dolazi do nastanka guanidinium soli u reakciji sa aminom, su fosfonijum soli:

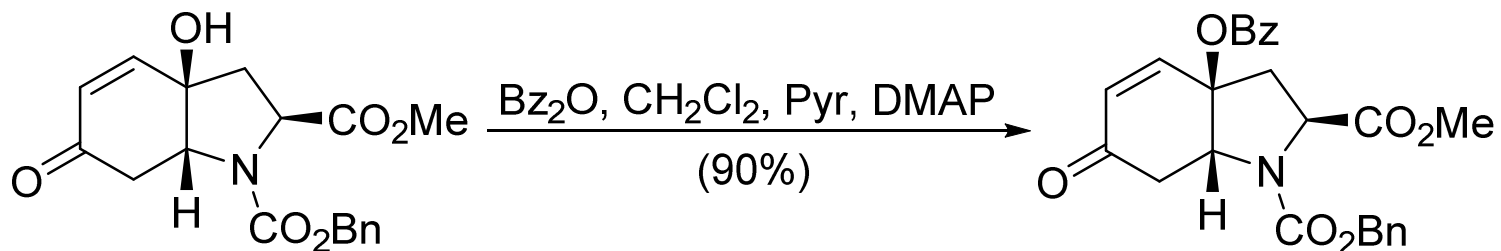
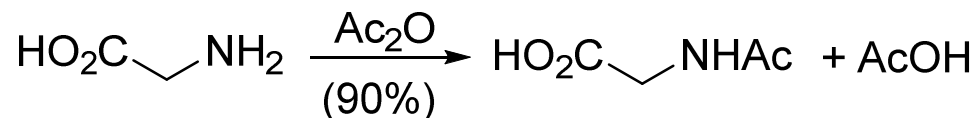

Derivati karboksilnih kiselina

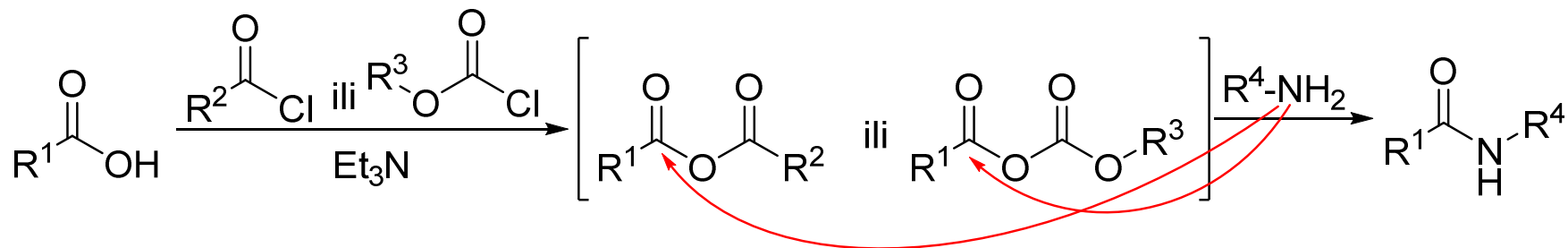
3. Dobijanje amida

3.2. Dobijanje amida iz anhidrida karboksilnih kiselina

Dobijanje amida reakcijom amina sa anhidridima karboksilnih kiselina uglavnom je ograničena na jednostavne, tj. jeftine i komercijalno dostupne anhidride kiselina (Ac_2O , Bz_2O , itd.), s obzirom na to da se samo jedna polovina anhidrida može iskoristiti:

Konverzija karboksilnih kiselina u mešovite anhidride ili hlorformijate i njihova reakcija (bez izolovanja ili prethodnog prečišćavanja) sa aminima daleko je korisnija varijanta.

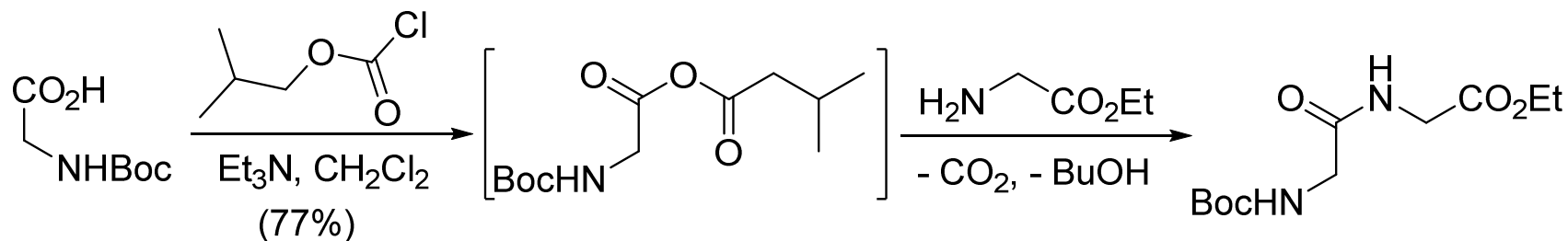
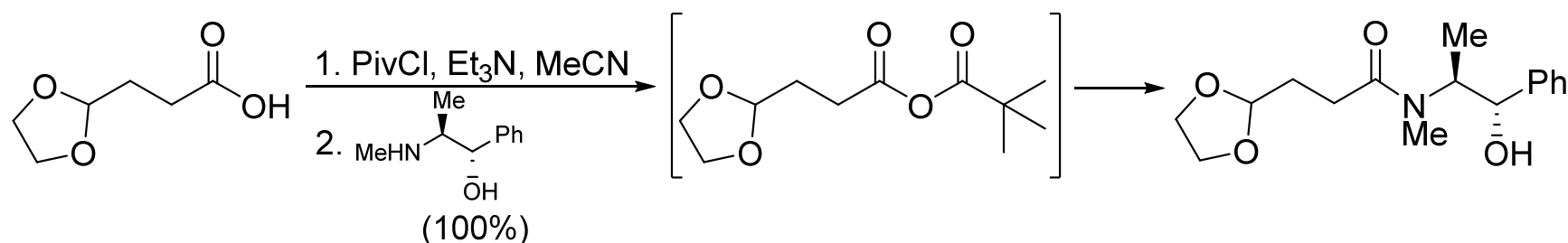

Derivati karboksilnih kiselin

3. Dobijanje amida

3.2. Dobijanje amida iz anhidrida karboksilnih kiselin

Za dobijanje mešovitih anhidrida najčešće se koristi pivaloil-hlorid (Me_3CCOCl), kako bi se ostvarila željena regioselektivnost prilikom napada amina (manje sterne smetnje), ili izo-butil-hlorformijat:

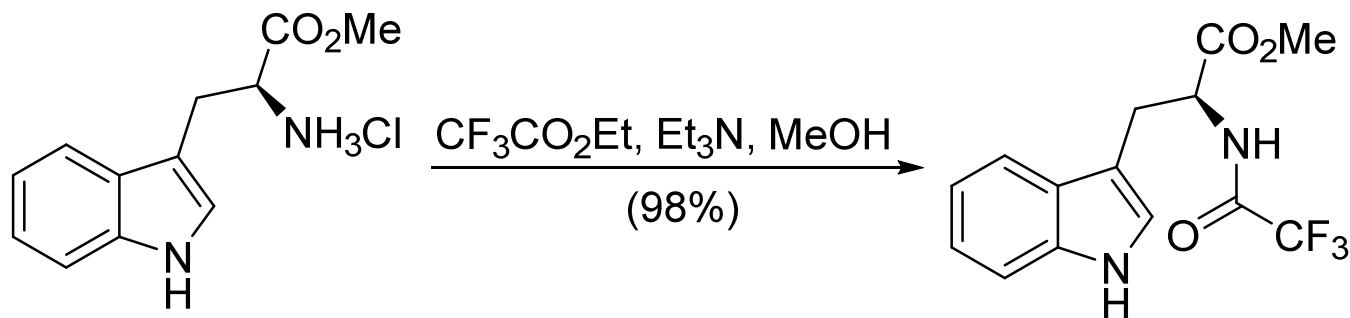
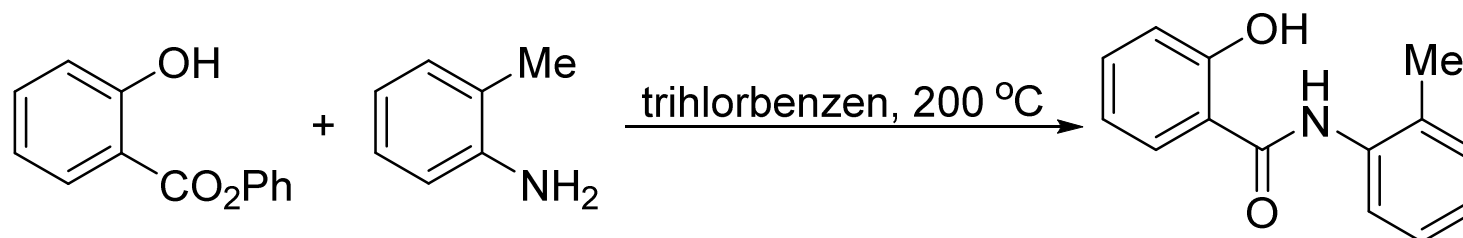
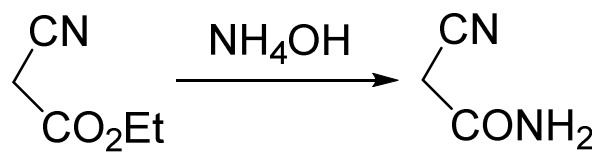

Derivati karboksilnih kiselina

3. Dobijanje amida

3.3. Dobijanje amida iz estara

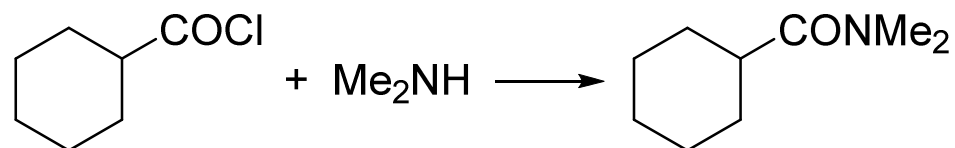
Sinteza amida reakcijom estera sa aminom uglavnom ima ograničenu primenu, prevashodno zbog dužih reakcionih vremena (ili viših temperatura) i postojanja alternativnih, efikasnijih pristupa.

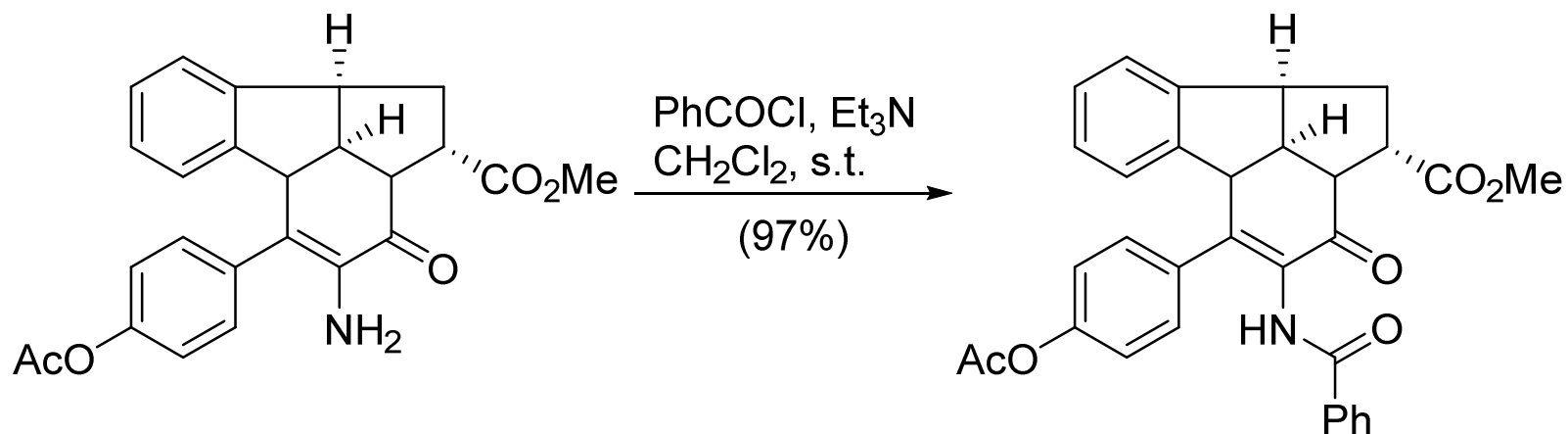
Derivati karboksilnih kiselina

3. Dobijanje amida

3.4. Dobijanje amida iz acil-halogenida (u nevodenim uslovima)

Kako se u reakciji oslobađa stehiometrijska količina hlorovodonika, radi njegove neutralizacije mora se upotrebiti višak amina (ukoliko nije skup), ili se dodaje min 1 eq terciarnog amina (TEA, DIPEA...).

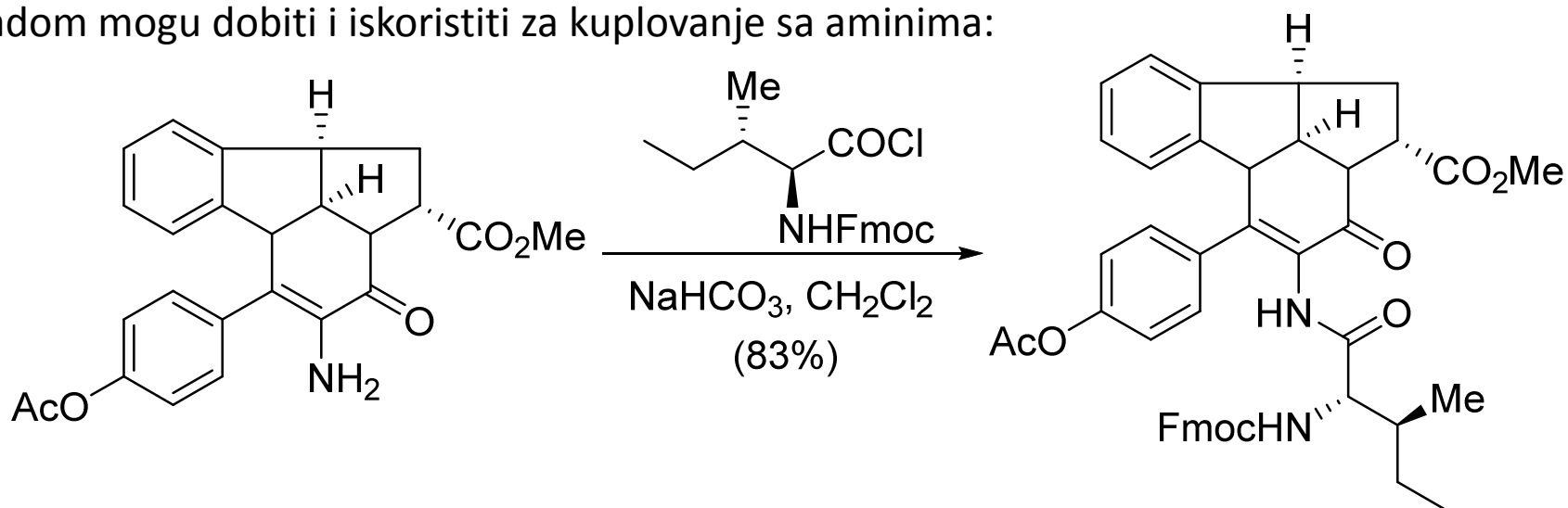
Katkada se reakcionoj smesi dodaje DMAP radi ubrzanja reakcije (formiranjem reaktivne acil-piridinijske vrste), ali to obično nije neophodno.

Derivati karboksilnih kiselina

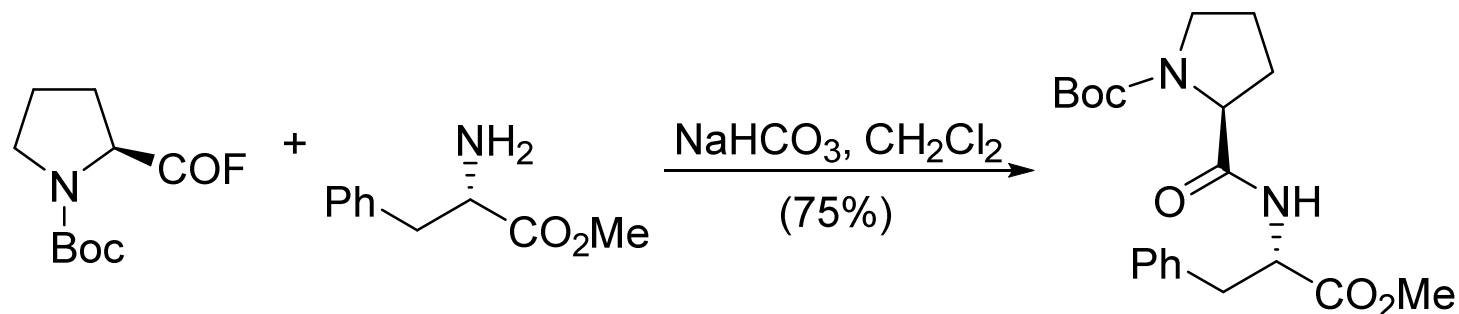
3. Dobijanje amida

3.4. Dobijanje amida iz acil-halogenida (u nevedenim uslovima)

Acil-hlorid koji poseduju stereocentar u α -položaju su skloni epimerizaciji, ali se pažljivim radom mogu dobiti i iskoristiti za kuplovanje sa aminima:

Acil-fluoridi su manje skloni hidrolizi i epimerizaciji:

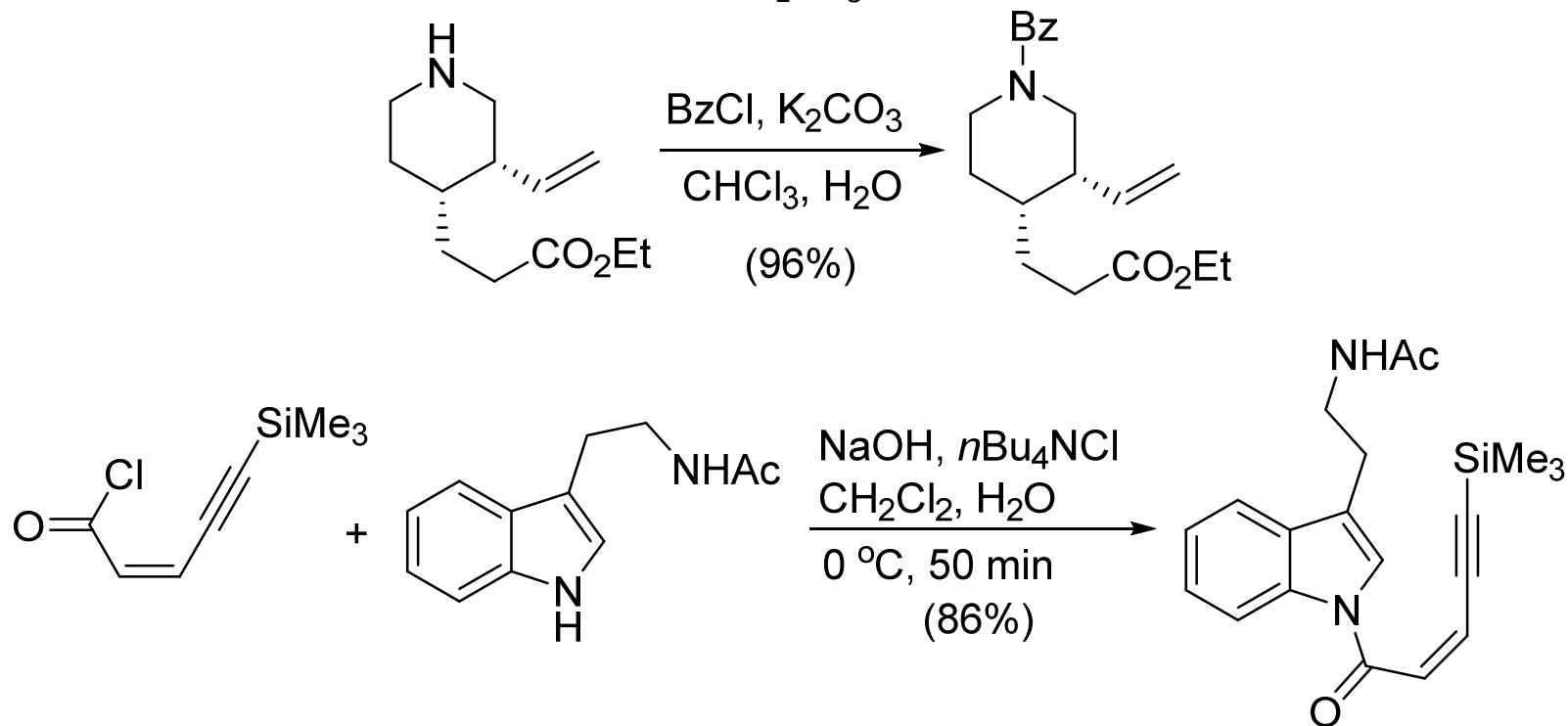

Derivati karboksilnih kiselina

3. Dobijanje amida

3.4. Dobijanje amida iz acil-halogenida (u vodenim uslovima)

Schotten-Baumann-ova reakcija: Dobijanje (uglavnom jednostavnijih) amida reakcijom hlorida karboksilne kiseline sa aminom, u dvofaznom sistemu koji se sastoji od organskog rastvarača i vodenog rastvora baze (NaOH, K_2CO_3 , itd.)

Napomena: U reakciji se ne dešava hidroliza acil-hlorida, jer se obe organske komponente nalaze u organskoj fazi, dok bazna vodena faza služi samo da neutrališe oslobođeni HX.